

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

YETMİŞÜÇÜNCÜ İQTİMA

24 Kanunuevvel 1339 Pazartesi

Münderecat

	Sayfa	Mazbatalar	Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	420:421		421
2. — Sualler, cevaplar	421		
1. — Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Be- yin, Ergani bakır madenlerinin vaziyetine dair İktisat Vekâletinden sual takriri (2/87)	421	1. — Mütekait Binbaşı İzzet Efendinin 4/21 numaralı istidasına Müdafai Milliye Encümeni mazbatası	421:422
3. — Evrakı varide	421		
Teklifler	421		
1. — Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Be- yin, Şer'îye ve Sıhhiye vekâletleri tarafın- dan idare olunan bilûmum medaris ve me- kâtibin Maarif Vekâletine devrolunmasına dair teklifi kanunisi (2/237)	421	2. — Lâzistan Mebusu Ekrem Beyin, Kanunu Cezanın 197 - 200 neü maddeleri- nin muaddil birinci zeylinin tadiline dair 2/236 numaralı teklifi kanunisinn şayani müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası	422
2. — Bozok Mebusu Ahmed Hamdi Be- yin, Kanunu Cezanın 197 nci maddesiyle 200 neü maddesinin birinci zeylinin ve 201 nci maddesiyle zeylinin tadiline dair teklifi kanunisi (2/239)	421	3. — İzmit Mebusu Saffet Bey ve rüfe- kasının Mücadelei Milliyeye iştirak etmi- yen mensubîni askeriye hakkındaki Kanuna bir madde müzeyyele ilâvesine dair 2/230 numaralı teklifi kanunisinin şayani müza- kere olduğuna dair Lâyiha Encümeni maz- batası	422
3. — Konya Mebusu Naim Hazım Efen- di ve rüfekasının, Muallimîn ve talebenin askerlikten tecilleri hakkındaki kanuna üç madde ilâvesine dair teklifi kanunisi (2/238)	421	4. — Erzurum Mebusu Cazim Efendi ve rüfekasının, İstiklâl mahakimi Kanunu- nun beşinci maddesinin tadiline dair 2/232 numaralı teklifi kanunisinin şayani müza- kere olmadığına dair Lâyiha Encümeni mazbatası	522:440,440:445,448

	Sayfa	Sayfa
5. — Memurîni mülkiyenin tekaüdüne dair olan Kanun ile Askerî tekaüt ve İstifa Kanununda muharrer cüzdan bedelâtının tezyidi hakkında 1/58 numaralı lâyiha kanuniye ve Kavanini ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları	445	
Takrirler		
1. — Karesi Mebusu Ahmed Süreyya Bey ve rüfekasının, Mondros Müttarekesini mütaakırp İzmir'den İstanbul'a hareket eden Sezayınur Vapurunun âkrabetini Hükümet resmen ilân etmediğinden mağrurkun vârislerinin hukuku şer'îye ve kanuniyelerinden istifade edememekte olduklarına ve keyfiyetin tahkik ve ilânı temenni-yatma dair takrirî (4/110)	445	
2. — Bozok Mebusu Ahmed Hamdi Beyin, Firari ve bakaya ve nüfusu mektume erbabının affı hakkındaki 18 Teşrinievvel 1339 tarihli Kanunun birinci maddesinin tefsirine dair takrirî (4/138)	445	
3. — Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Dahiliye Encümeninde bulunan (Köy İdaresi Kanunu) teklifiyle bu defa Hükümetten gelen (Köy Kanunu) lâyihasının tevhidin müzakeresi temenniyatına dair takrirî	445	
4. — Âzayı kiram muamelâtı		
1. — Âzayı kiramdan bâzı zevata mezuniyet itası ve müddeti mezuniyetlerini tecavüz ettirenlerin muamelei mahsubiyelerinin icrası hakkında Divanı Riyaset kararları	445	447

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,42

REİS — Birinci Reisvekili Sabri Beyefendi

KÂTIPLER : Kemal Bey (Adana), Hakkı Bey (Van)

REİS — Celseyi açıyorum; zaptı sabık hulâsası okunacak :

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

Fethi Beyefendinin tahtı Riyasetlerinde inikadederek sabık zabıt hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Evrakı varideden havaleye tabi olanlar hakkında havale muamelesi yapıldı. Ziraat Bankasının maliyedeki matlubatının sureti tesviyesine ve bankanın Şarki - Anadolu demiryollarının inşa ve işletilmesi maksadiyle teşkili mukarrer Türk Anonim Şirketine müessis sıfatıyla lüzum ve iştirakine dair sabık Canik Mebusu Şükrü Beyin teklifi kanunisinin reddine dair İktisat ve Nafta encümenleri mazbataları kıraat ve kabul edildi.

Cuma tatilleri hakkında Gümüşane Mebusu Zeki Beyle Şükrü Kaya Bey ve rüfekasının teklifi kanunilerine dair İktisat Encümeni mazbatasının, Adliye Encümeninin vukubulan talebi üzerine mezkûr encümene havalesi ve İktisat Encümeni Mazbata Muharriri ve İstanbul Mebusu Yusuf Akçura Beyin vâkı olan tahrirî teklifi üzerine de müstacel ruznameye ithali kabul edildi. Mükellefiyeti Askeriye Kanununun beşinci maddesinin tadili hakkındaki lâyiha kanuniyenin bir defa da Muvazenei Maliye Encümenine tevdiine dair Müdafaai Milliye Encümeni mazbatasını mucibince bu kanun lâyihasının ruznamesinin sekizinci numarasını teşkil eden ve

Mükellefiyeti Askeriye Kanununun 118 ve 121 nci maddelerinin tadiline mütedair olan kanun lâyihasıyla tevhidten mezkûr encümenine tevdi kabul edildi.

1340 senesi bütçesinin Kânunusani iptidasında müzakeresine başlanabilmek için encümen- den çıkan nüshanın bir an evvel tabı ve tevziine dair Karesi Mebusu Vehbi Beyin takriri kıraat ve Muvazenei Maliye Encümeni namına Reşad Bey tarafından verilen izahat istima olundu. Ba- dehu darbedilecek meskûkât hakkında Kanunu Esasi Encümeni mazbatasının müzakeresine ge- çildi. Ve cereyan eden müzakere neticesinde meskûkât etrafına konulan defne dallarının millî bir şekle ircaı zımında mazbatanın encü- mene iadesine dair Biga Mebusu Sâmih Rifat Bey tarafından verilen takrir kabul ve mazbata nazarı itibara alınan diğer takrirlerle birlikte encümenine iade edilerek berayı teneffüs celse ta- til edildi.

İkinci Celse

Fethi Beyefendinin Riyasetleriyle küşadedi- lerek Hakkâri Mebusu Asaf Beyin yerine Be-

şinci Şubeden bir âza intihabı hakkında Muva- zenei Maliye Encümeni Riyasetinin tezkeresi kı- raat ve cereyan eden müzakere neticesinde bir âza intihabı karargir olarak tezkere mezkûr şu- beye havale olundu. Badehu affr umumi hakkın- daki lâyiha kanuniyenin maddeleri üzerindeki müzakerata geçildi. Kanun lâyihasının encü- menden tadilen gelen birinci maddesi, bu aftan istisnası teklif edilen ceraimin üçüncü maddede tesbiti takarrür ettikten sonra aynen kabul edil- diği gibi encümenin ikinci madde olarak tedvin ettiği madde dahi aynen kabul olundu. Ve Pa- zartesi günü içtima edilmek üzere Celseye niha- yet verildi.

Reis
Sabri

Kâtip
Adana
Kemal

Kâtip
Van
Hakkı

REİS — Efendim zaptı sabık hakkında bir mütalâa dermeyeran buyurmak istiyen var mı? Efendim zaptı sabık kabul edildi.

2. — SUAL

1. — *Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin; Er- gani bakır madenlerinin vaziyetine dair İktisat*

Vekâletinden şifahi sual takriri mezkûr vekâlete havale edilmiştir. (2/87)

3. — EVRAKI VARİDE

REİS — Evraki varideyi Heyeti Muhtereme- nize arz ediyorum.

Teklifler

1. — *Ergani Mebusu Kâzım Vehbi Beyin, Şer'îye ve Sıhhiye vekâletleri tarafından idare olunan bilûmum medâris ve mekâtibin Maarif Vekâletine devrolunmasına dair teklifi kanunisi (2/237) (Lâyiha Encümenine)*

2. — *Bozok Mebusu Ahmed Hamdi Beyin, Kanunu Cezanın 197 nci maddesiyle 200 ncü maddesinin birinci zeylinin ve 201 nci madde- siyle zeylinin tadiline dair teklifi kanunisi (2/239) (Lâyiha Encümenine)*

3. — *Konya Mebusu Naım Hâzım Efendi ve rüfekasının, Muallimîn ve talebenin askerlikten tecilleri hakkındaki Kanuna üç madde ilâvesine dair teklifi kanunisi (2/238) (Lâyiha Encümeni- ne verildi.)*

NAİM HÂZİM Ef. (Konya) — Teklif ettiği- miz kanun lâyihası, medarisi ilmiye talebesinin tecili hakkındadır. Zaten muallimler müeccedir.

Mazbatalar

1. — *Mütekait Binbaşı İzzet Efendinin (4/21) numaralı istidasına dair Müdafai Mîlliye En- cümeni mazbatası*

REİS — Arz ediyorum.

SÜLEYMAN SUDİ B. (Bayezid) — Müte- kait Binbaşı İzzet Efendinin mazbatasını okunduk- tan sonra mevzuu müzakere olması lâzımdır.

ALİ B. (Afyon Karahisar) — Mazbatanın celsei hafiyede okunması muvafıktır. Çünkü or- dunun sicillerine taallûk eden meseleden bah- sildirmiştir. Encümen tabîi noktai nazarlarını yazmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu noktai na- zardan mazbatanın celsei hafiyede okunmasını arz ve rica ediyorum.

RECEB B. (Kütahya) — Bendeniz de ilk inikadedecek celsei hafiyede bunun müzakeresini teklif ediyorum.

REİS — Efendim öyle bir teklifte bulunuyorlar ki : Şimdi bir celsei hafiyede akdedilmesin, ilk akdedilecek içtimai hafide müzakeresine devam olunsun. Bugün müzakere edilmesin diye kabul edenler ellerini lütfen kaldırsınlar. Aksi reyde bulunanlar da lütfen ellerini kaldırsınlar. Receb Beyin teklifi kabul olundu efendim.

2. — *Lâzistan Mebusu Ekrem Beyin, Kanunu Cezanın 197 - 201 nci maddelerinin tadiline dair (2/236) numaralı teklifi kanunisinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası; Adliye Encümenine gönderiyoruz.*

3. — *İzmit Mebusu Saffet Bey ve rüfekasının; Mücadelci Milliyeye iştirak etmiyen mensubini askeriyeye hakkındaki Kanuna bir maddesi müzayyeye ilâvesine dair (2/230) numaralı teklifi kanunisinin şayanı müzakere olduğuna dair Lâyiha Encümeni mazbatası*

REİS — Aidiyeti itibariyle Müdafaai Milliye Encümenine havale olundu.

4. — *Erzurum Mebusu Cazım Efendi ve rüfekasının; İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesinin tadiline dair (2/232) numaralı teklifi kanunisinin şayanı müzakere olmadığına dair Lâyiha Encümeni mazbatası*

REİS — Reyî âlinize arz edeceğim.

Riyaseti Celileye

İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesinin tadiline dair Erzurum Mebusu Cazım Efendi ve rüfekası tarafından verilen 12.12.1339 tarihli teklifi kanunî encümenimizce ledettetik İstiklâl mahakiminden sâdır olan alelittlak kararların Büyük Millet Meclisince tariki hal ve tetkiki mevcud olduğu mahkemei mezkûre kanununun altıncı maddesi ahkâmından müsteban olmasına nazaran teklifi vâkı şayanı müzakere olduğuna ekseriyetle karar verilmekle Heyetü Umumiyyeye arz ve takdim olunur.

22 Kânunuevvel 1339

Lâyiha Encümeni

Reisi
Tokat
Emin

Mazbata Muharriri

Kâtip namına
Denizli
Yusuf
Âza
Denizli
Yusuf

Âza
Bozok
Süleyman Sırrı
Âza
Mardin
Devriş

Âza
Karesi

Nizamnamei Dahilide musarrah olduğu veçhile Lâyiha Encümeninin derecei salâhiyetine ve takrirde münderiğ esbaba nazaran encümeni âidine havale ve tevdi suretiyle meselesini şayanı müzakere olduğu reyindeyim.

Osman Niyazi

LÂYİHA ENCÜMENİ REİSİ EMİN B.

(Tokat) — Reis Beyefendi encümen namına izahat vereyim. Çünkü muhalefet vardır.

Arkadaşlar İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesinin tadili teklifini mutazammın olarak Erzurum Mebusu Muhterem, refikimizden Cazım Efendi ve diğer muhterem rüfekası tarafından vukubulan teklifi kanunî, Lâyiha Encümenimizce müzakere edildi ve neticei müzakere şayanı müzakere görülmedi ve Nizamnamei Dahilî ahkâmına tevfikân olbaptaki mazbata, gayet muhtasar bir surette tanzim edilmiş olduğundan müsaadenize iğbiraren bâzı izahat vermek istiyorum. Evveleminde teklifin mahiyeti sudur :

REİS — Rica ederim efendim dinliyelim.

EMİN B. (Devanla) — İstiklâl mahkemelerinin, İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesi berveçhi âti tadil olunmuştur. Şöyle ki : İstiklâl mahkemelerinin mücazâtı terhibiyeyi mutazammın olan hükümleri, Büyük Millet Meclisi Heyetü Umumiyesinin ve mücazâtı tedibiyeyi mutazammın olan hükümleri; Adliye Encümeninin tasdiğiyle kosbi katiyet eder, suretindedir. Malûmu ihsanımız bu teklifi kanuninin istihdaf ettiği gaye, istiklâl mahakiminden sudur etmiş bileümle mukarreratın şu teklif şeklinde olarak derecei saniyede Meclisi Âlinizce tetkika tabi tutulmasının muvafığı madelet olması lüzumunu işraptan ibarettir. Malûmu ihsanımız evet bugün bu mahkemelerin ittihaz etmiş oldukları kararların her halde derecei saniyede Meclisi Âlinizin nazarı tasvibinden geçmiş olması, mevcud olan ahkâmı kanuniyede musarrah olduğu gibi Meclisi Âlinin öteden beri kanun mahiyetinde bulunan teamülü ile de müeyyettir.

HALİL B. (Zonguldak) — Mesele yoktur şu halde. (Devam, sesleri)

EMİN B. (Devanla) — Arz edeceğim. Meclisi Âlinizin malûmudur ki; İstiklâl Mahakimi Kanunu mahsusunun unvanından anlaşıldığı veçhile, işkâli adliye haricinde olarak ancak ve ancak hâkimiyet ve istiklâliyeti milliyenin temin ve muhafaza ve tarsini için seri muamelât ve müessir icraat teminini istihdaf gayesiyle teşkil edilmiştir. Ancak, buna karşı vâzı kanun bu mahkemeden sâdır olan mukarreratı adaleti mutlaka ve menafii içtimaiye mülâhazasıyla bâzı kuyut ve şuruta tabi tutulmuştur. Malûmu ihsanınız; ahkâm zamana göre tebeddül eder. İstiklâl mahakiminin ilk teşkili zamanında, tabi olduğu kanun mucibince, bileümle hükümleri katî idi. Meclisi Âlinin nazarı tetkikına uğramazdı. Muahharen kanun tadil edildi, binaenaleyh İstiklâl mahkemeleri mukarrerata, kuyudata ve şurudata tabi tutuldu. Şimdi İstiklâl mahkemelerinin ittihaz etmiş olduğu mukarrerattan idam kararları hakkındaki hükümlerin Heyeti Celilenizin nazarı tetkikına ne suretle geldiğini tetkik edelim. İstiklâl mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri katî olup infazına bilûmum kuvayı müselleha ve gayrimüsellehai Devlet memurudur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisince bilûmum meseile tercihan tetkik ve tasdik kılınır. Sonra idam olunur. Şu kadar ki; müstacel ve müstesna hal ve zamanda idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilir. (Verilebilir sesleri) Şu halde katî değildir. Zaten Meclisi Âliniz her türlü kararı vermekte muhtardır. Bir takdiri kaydidir. Onu anlarım. Şimdi mücazaatın en şedidi ve en ağırı bulunan idam cezası ki, derhal infaziyle telâfisi gayrikabil olan bir zarar tevlid ediyor ve hattâ ahkâmı şer'iyemiz bile ufak bir şüphe üzerine müsamahai şer'iyede bulunuyor. İşte bu kanun bu esası muhafaza etmek suretiyle verilen hükümlerde isabetin Meclisi Âlinizce derecesi saniyede tetkik, takdir ve tasdik edilmesi için bir tarık ihdas etmiştir. Demek oluyor ki; idam kararları her halde Meclisin nazarı tetkik ve tasdikından geçecektir. Şu kadar ki, ahvali müstacele olursa ki, müstacel ahvali zaruretler tevlideder ve o zaruretin vücut ve ademivücutunu, Meclisi Âliniz takdir eder o kararların Meclisi Âliniz Meclisin nazarı tetkikından geçmesine hacet görmiyerek derhal infazına me-

zuniyet verirse o hüküm Meclisinzden geçmeksiz infaz olunur. O halde iki kayda tâbidir; birisi ahvali müstacelede mutlaklıdır. (İdam mevzuubahistir, sesleri) Müsaade buyurunuz arz edeyim. (Devam sesleri) Asıl meselenin ruhu, İstiklâl mahkemesi mukarreratının ikinci derecede Meclisten geçmesidir. Mukarreratın birisi idam - ağır hüküm hakkındaki ahkâm - malûmu ihsanımız beşinci maddede diyor ki; idam kararlarından başka verdiği hükümler katîdir demek, lâtegayyer ve gayrikabil ıslahtır, demek değildir. Altıncı maddesinde ise (İstiklâl mahkemeleri kararlarına bu mahkeme müdeiumusunun hakkı itirazı vardır. Müddeti itiraz yevmi tefhimin ferdasından itibaren üç gündür ve itirazı vâkı Büyük Millet Meclisince katiyen hallolunur) şu halde - idam kararları hakkındaki ahkâmı arz ettim - idamdan gayrı hürriyeti şahsiyeyi takyideden mukarrerat her ne şekil ve surette olursa olsun ve her ne mahiyette bulunursa bulunsun Meclisi Âliniz o mahkemede sırf ahkâmı kanuniyenin hüsnü cereyanını temin etmek ve hiçbir yolsuzluğun hudusuna meydan ve mahal vermemek için sırf bir murakabe vazifesini ifa etmek üzere gönderilmiş olan bir mahkemenin müdeiumumisine verdiği bir salâhiyetle idam kararlarından gayrı olan mukarreratı bu tarık ile Mecliste ikinci derecede tetkik etmiş olur. Şu kadar ki, malûmu ihsanınız, müdeiumumilerin cümlei vazائفinden birisi de, işbu maddenin işaret ettiği veçhile, kendisinin rey ve kanaatine muvafık görmediği bileümle mukarreratı esbabı mucibe dereciyle Meclisi Âlinize gönderecek ve eğer muvafık görürse reyini verir. Şu halde reyine muvafık gelir de kanunun kendisine bahşetmiş olduğu şu salâhiyeti istimal etmezse acaba Meclisi Âliniz o gibi mukarreratın tetkikından hâli mi demektir? Hayır.. Malûmu ihsanımız öteden beri Meclisi Âlinizin ittihaz ettiği bir usul ve teamül vardır ki, o usul o teamül kanun mahiyetindedir. Nedir? İttıla meselesidir. Elbette Meclisi Âliniz eşkâli muhtelifede o gibi mukarreratta bir yolsuzluk olup olmadığına kesbi ittıla edebilirsiniz. Herkesin hukuku müktesebesinden ve hukuku esasiyesinden olarak bir hakkı mücaatı vardır. Aleyhinde her hangi şekilde olursa olsun sâdır olan bir hükme kanaat etmiyen bir kimse için adaleti müsellemlen olan şu Meclisi Âli-

ye müracaat etmek hakkı mahfuzdur. Ve binaenaleyh Meclisi Âliniz icabeden evrakı celbederek tetkik eyler. Ve muhalifi kanun görürse emsali veçhile reddeder ve islah eder.

FERİDUN FİKRÎ B. (Dersim) — Çok iyi, çok iyi.

EMİN B. (Devamla) — Şu halde asıl teklifin istihdaf ettiği gaye, derecei saniyeden bilcümle mukarreratın Meclisten tetkik ve imrarı idi. Mademki elimizde bu maksat ve gayeyi temin edecek ahkâm ve usul vardır. Encümenimiz bunu tetkik ederken bu istiklâl mahkemelerinin kudreti tesir ve hikmeti teşkiliyesiyle kabili telif görmediğinden şayanı müzakere olmadığına karar vermiş ve o suretle Meclisi Âlinize sevk etmiştir. Mamafih hüküm Meclisi Âlinizindir. İstedığınız gibi karar verebilirsiniz.

SABİT B. (Erzincan) — Zatrâliniz, Meclisin bu hükümleri keentlemeyekûn addedebileceğini ve buna salâhiyeti olduğunu...

EMİN B. (Tokat) — Hayır değil, sarahati kanuniye vardır.

SABİT B. (Erzincan) — Müsaade buyurun efendim, sualimi ikmal edeyim. Yirmibeş imzalı bir takriri encümenin dört âza ile reddetmesi esbabını bu suretle (Gürültüler)...

Müsaade buyurunuz. İstinadettiğiniz altıncı madde : Müddeiumuminin itirazıyla Meclise gelebilir. Müddeiumumi itiraz etmediği takdirde Meclisin aften başka bir yolu var mıdır?

EMİN B. (Tokat) — Şimdi arz edeyim. Bir şeyden maksat ne ise hüküm ona göredir. Bu teklifi kanunide istihdaf edilen maksat ve gaye nedir? İstiklâl mahkemesinden sâdır olan kararların, hükümlerin ikinci derecede Meclisi Âlinin nazarından geçmelidir. İşte bu gibi mukarreratın Meclisi Âlinin nazarından geçmesi için tarik mevcuttur. Tarik mevcudolmasına karşı biz zemin ve zamanı nazarı itibara alarak İstiklâl mahkemelerinin teşkilindeki gaye ile her hangi bir teklifi telif edemedik. Meclisi Âlinize gönderdik, istediğiniz gibi tetkik edersiniz, müzakere edersiniz, binaenaleyh muvafıktır dersiniz. Yahut değildir, dersiniz. Meclis hükmünü verir.

HALİL B. (Zonguldak) — Muhalif kalan Osman Efendiyi dinliyelim.

İSMAİL CANBOLAT B. (İstanbul) — Ben-deniz esasa girmeden evvel bir meselei müste-

hireden bahsedeceğim. Bunu bir meselei siyaziye olarak değil, bir meselei hukukiye ve ilmiye olarak mevzuubhasediyorum. Bizim şekli Devletimize göre memleketi idare eden heyet kimdir? Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun dördüncü maddei muaddelesi şöyle diyor: (Türkiye Devleti Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur.) Şimdi bu mühim noktayı tesbit ettikten sonra gelelim İstiklâl Mahkimi Kanununa: Onaltıncı maddeyi okuyalım; (İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.) Bu madde gayet sarıh olduğu gibi kanunun mevaddı sairesi de mahkeme heyetinin ayda bir hulâsai mesaisini ve hulâsai hükmünü Büyük Millet Meclisine bildirmesini icabettiriyor. Bunlar ve sair hususat ve bahusus İstiklâl Mahkemesi âzasının doğrudan doğruya Büyük Millet Meclisi âzası meyanından ve Büyük Millet Meclisi tarafından intihabolunması gösteriyor ki, bu kanun tamamiyle Büyük Millet Meclisine ait bir kanundur. İcrası da ona ait, tatbikatı da ve sairesi de. Halbuki tatbikatta görüyoruz ki, bunun aksi vâkı oluyor. Vakaa İera Vekilleri Heyetinin İstiklâl Mahkemesinin bir yerde teşkiline lüzum göstermesi kanunda gösterilmiştir ve bu salâhiyeti kanunda musarrahtır ve o suretle bu muamele yapılmıştır. Fakat biz meselâ yirmibeş arkadaş bu kanunun tadilini teklif ediyoruz. Teklifimiz Lâyiha Encümenine veriliyor. Lâyiha Encümenine Başvekil Paşa geliyor. Hükümet namına beyanatta bulunuyor. Binnetice Lâyiha Encümeni bizim teklifimizin şayanı müzakere olmadığına karar veriyor. Ve Heyeti Âliyenize sevk ediyor. İşte bendeniz şimdi buna itiraz ediyorum. Bir defa bizim şekli Devletimize göre de doğrudan doğruya böyle Meclise aidolan bir kanunun tadil ve müzakeresi meselesinde İera Vekilleri Heyetinin hiç sıfat ve salâhiyeti yoktur. (Mebus olarak sesleri) Mebus olarak vardır, söyledim. Yalnız mebusluk sıfatları vardır. Hükümet namına beyanatta bulunmaya hakları yoktur. Mamafih bunu kaale almıyalım. İsterseniz (Parlmanter) olan devletleri kaale alalım. Nitekim bizim İstanbul'daki evvelki Hükümetimiz de bu şekilde idi. Orada bile Nizamnamei Dahilî gibi doğrudan doğruya Meclise aidolan bir meselede yine böyle idi. Bu, başka devletlerde aynen vâkıldır. Çünkü Meclis kendisine aidolan meseleyi kendisi müzakere eder. Başka taraftan hiçbir suretle kendisine müdahale ettirmez. Peki, aca-

ba Lâyiha Encümenine verilen bir teklifi kanunimize karşı Hükümet beyanatında bulunup bu işe müdahale edebilir mi?

RAGIB B. (Kütahya) — Müdahale mi etmiş, yoksa müşavir sıfatıyla mı bulunmuştur?

İSMAİL CANBULAT B. (Devamla) — Benim tâbirim bu, sizinki de o olsun. (Lâyiha Encümeni müdahaleyi kabul etmez, sesleri.)

RAGIB B. (Kütahya) — Lâyiha Encümeni müdahaleyi kabul etmez.

İSMAİL CANBULAT B. (Devamla) — Bilirsiniz ki, Lâyiha Encümeni, her Meclisi Mebusanda yoktur. Bâzı devletlerin Meclisi Mebusanında vardır. Bâzılarınınkindedir. Fakat Lâyiha Encümeni mevcud olan Meclisi Mebusanda bile parlamenter olan hükümetlerde bizdeki gibi kuvve-i icraiye ve teşriiyesi Büyük Millet Meclisinin uhdesinde olması şeklini kaale almıyoruz. Kuvve-i icraiye ve teşriyenin ayrı bulunduğu memleketlerde bile yine Hükümet Lâyiha Encümenine müdahale etmez. Çünkü Lâyiha Encümeni Meclisin Nizamnamei Dahilî Encümeni gibi hususi bir encümandır. O hazırlayıp getirir, ondan sonra bittabi Hükümete taallük eden bir şey olabilir. O memleketlerde Lâyiha Encümeninden geldiği ve Meclisin encümeni aidine gittiği vakitte veyahut Meclis Heyeti Umumiyesinde müzakere edildiği vakitte ona iştirak eder. Fakat oralarda bile - evvelce dediğim gibi - Lâyiha Encümenindeki müzakereye Hükümet karışmaz. Onun için bîdayette söz aldığım zaman arz ettiğim vehile bunu da bir mesele-i siyasiye olarak mevzuu bahsetmiyorum. Başka bir fikrim yoktur. Fakat istiyorum ki, bizim şekli Hükümetimize göre şu muamele tesbit edilsin. Zira bu taakkübedebilir ve böyle Büyük Millet Meclisi tarafından icra edilmek üzere başka kanun vardır. Bütün şeyi tatil, ilga, icra ve yeniden vaz'ı ve sair hususatta Büyük Millet Meclisi tamamiye muhtardır. Bu cihetin tesbit edilmesini evvelimizde rica ediyorum. Ondan sonra esas meseleye geçildiği vakit de ben de kendi teklifimi söyleyeceğim.

EMİN B. (Tokat) — Reis Bey, bana taallük ettiği için bir şey söyleyeceğim.

REİS — Encümen namına mı?

EMİN B. (Devamla) — Tabii encümen namına söyleyeceğim. Muhterem arkadaşlar! Canbulat Bey biraderimiz mevzuu müzakere olan teklifi kanununun Lâyiha Encümeninde müzakeresi esnasında Başvekil İsmet Paşa Harzetlerinin

bulunmasını bir müdahale mahiyetinde telâkki ederek buna karşı Encümen Reisi bulunmaktığı hasebiyle sükût etmiş olduğumu telmihan bir noktaya bastılar. Arz edeyim. Nizamnamei Dahilîmiz mucibince her hangi bir encümen kendisine gelen lâyiha'nın tabikâtı esnasında mucibi izah gördüğü bir ciheti, alâkadar olduğu vekâletten sormak hakkıdır. Binaenaleyh Lâyiha Encümenin böyle bir haktan memnuiyetini mutazammın bizim elimizdeki, temessük ettiğimiz Nizamnamei Dahilîde sarahat yoktur. Böyle olduğu gibi İstiklâl Mahakimi Kanununun birinci maddesini nazarı dikkatinize arz eylerim.

Ne diyor? (İstiklâl mahkemeleri İcra Vekilleri Heyetince gösterilecek lüzum üzerine teşekkül eder.) Demek ki, o heyet bu gibi mahakimin teşkilâtında da mütekaddimen alâkadar oluyor. (Doğru sesleri) Mütekaddimen alâkadar olan bir heyet nasıl olur da ona taallük eden bir kanunun müzakeresi esnasında nevma telmihi tazammun eder? (Bravo sesleri) Binaenaleyh bu noktadan dahi takdirat Heyeti Celilenize aittir.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Reis Beyefendi. Lehte ve aleyhte olanları tasnif etseniz daha iyi olur.

(Makamı Riyasete Fethi Beyefendi gelmişlerdir.)

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Evvel be evvel Lâyiha Encümeninin bu defa da mevzuu bahsolan vaziyetini tetkik etmek ve Meclisi Âlinin en mühim hukukundan olan hakkı teklife taallük eden bir meselede Meclisi Âli âzasından her birisinin karşısına çıkacak mâniayı şu suretle evvel be evvel şu müzakere dolayısıyla ref'etmek lâzımgelir. Efendiler. Malûmuâlinizdir ki, 93 Kanunu Esasımızda mebusan âzası hakkı teklife malik değildi. Bilâhara Meşrutiyet üzerine Mebusan âzasına bu hakkı teklif ve tevdi ve temin edilmiştir. Mebusun hakkı teklifi bipayandır; yalnız kavanini devletin her hangi birisinde aynı mevcut ise veyahut mahiyeti kanuniyeyi tazammun edemeyecek derecede içinde bir kanun özü bulunamayacak vaziyette ise veyahut nizamata dâhil olabilecek derecede basit bir şey ise o zaman bu gibi hususâtı tetkik etmek için ve Meclisi Âlinin ihtisas encümenlerini mahiyeti kanuniyeyi bile tazammun edemiyen hususât ile işgal ettirmek içindir ki; Lâyiha Encümeni namıyla mevcud olan müessese 1325 tadilâtında da; 1325 ten

sonra icra kılınan Nizamnamei Dahilî tadilâtında da ipka edilmiştir. Lâyiha Encümeninin şayanı müzakere görüp görmemesi meselesi hakikaten halledilmelidir. Efendiler malûmuâlinizdir ki...

YUNUS NÂDİ B. (Menteşe) — Bu meseleleri sonra halledelim.

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Malûmuâlinizdir ki, geçenlerde Kanunu Esasi tadilâtı münasebetiyle...

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Bu mesele esasa taallûk eder, rica ederim asıl mevzu;...

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Rica ederim, hakkı kelâm mukayyet değildir. Söyliyeceğim. Meclis âzasının hakkı bipayandır. Efendiler tekrar arz ediyorum, geçenlerde kavanini esasiyede;...

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Neee nece meşrutiyetçe, şimdi hâkimiyeti milliyeye esasından bahsediyoruz.

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Efendim kesmeyiniz, maksadınız söz keserek hatibin selâmeti fikrini ihlâl ise susahm. (Gürültüler)

REİS — Rica ederim dinliyalım, söz istiyor sanız vereyim.

RAGİB B. (Kütahya) — Salâhiyetinizi hudut dairesinde sarf ederseniz daha iyi olur.

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Efendiler Lâyiha Encümeninin arkadaşlarımızdan yirmibeş kişi tarafından müebbet küreğın, müebbet kürek cezası derecesinde bir cezanın bilâtemyiz itası esasını ortadan kaldırarak onun tabîi temyiz olması ve temyizen Meclisi Âlinin huzuruna gelmesi hakkında yirmibeş âzanın teklifine şayanı müzakere değildir; demesi, bendenizin şurada teşrih ettiğim Lâyihaya Encümeninin evvel beevvel mevzuubahsolmasının mertebesi isabeti gösterir. (Bravo sesleri) Efendiler İstiklâl Mahkemesi demek Millet Meclisi demektir. Yirmibeş vekil bir maddenin şayanı müzakere olduğu ve kavanini devletten olbaptaki kanunun tadilini dermeyan ederse bunun karşısında şayanı müzakere değildir demek o yirmibeş mebusun şahsiyeti mânevîyesini ve vaziyeti hukukîyesini nazarı itibara almamak demektir. (Bravo sesleri), (Gürültüler) Müsaade buyurunuz. Rica ederim. Bir mebusan...

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Yirmibeş karşısında ben tek, o kadar büyüğüm.

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Arkadaşlar Hilmi Beyin mütalâası pek doğrudur. Bir

mebusun ehemmiyeti ne kadar çok ise, yirmibeş mebusun kıymeti mânevîyesi ne kadar âli ise bir Meclisin kıymeti mânevîyesi de o kadar âlidir. Fakat efendiler rica ederim, mevzuubahsolan nokta şayanı müzakere olup olmamak kaziyesidir. Vatan huzurunda mesul olan ve yirmibeş daireyi intihabiyeyi temsil eden ve memleketin muhtelif nıkatına mensup bulunan yirmibeş mebus tarafından verilen bir teklif şayanı müzakere değil, şayanı müzakeredir ve biz bunun Kavanini Devlete ilâvesini talebediyoruz derlerse onun nazarı itibara alınmaması kadar sakım ve hata âlût bir şey tasavvur olunamaz. (Gürültüler) Efendiler sözümlü kesmeyiniz. Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisinin şu kürsüsü hürriyet kürsüsüdür. Herkesin hakkı kelâmına hürmet ediniz. Sizin fikrinize muarız olanların da mütalâasını dinlemek lûtfunda bulununuz. (Gürültüler)

Efendiler Lâyiha Encümeni hiçbir veğhile şayanı müzakere değildir demek hakkına malik değildir. Efendiler evvel beevvel bendenizin nazarımda hallolunacak mesele budur. Nitekim geçenlerde Lâyiha Encümeni böyle bir hata daha irtikâbetmiştir. (Hata yoktur, geriye al sesleri.)

REİS — Hata kelimesini tasrih ediniz!

FERİDUN FIKRİ B. (Devamla) — Geri alıyorum bu kelimeyi. Bir yanlışlık daha yapmıştır. Malûmuâliniz Kanunu Esasi tadilâtı mevzuubahsoluyordu. O zaman da Lâyiha Encümeni; arkadaşlarımız tarafından Kanunu Esasi tadilâtını tazammun eden bir teklif lüzumsuzluğuna karar vermişti. Çünkü her hangi bir mebus Kanunu Esasi ahkâmına muhalif ve Kanunu Esasinin tadili mahiyetinde bir teklif dermeyan edebilir, binaenaleyh bir fikrin noktai mücadelesi Lâyiha Encümeni değildir. (Bravo sesleri) Eğer itiraz olunacak ise bendeniz o zaman Kanunu Esasi tadilâtı münasebetiyle kürsüye çıkıp söz söylememiştim. Fakat bâzı arkadaşlarıma noktai nazarımı söylemiştim. (Söylemediniz sesleri) Şimdi rica ederim, merhametinizi rica ederim, bir noktada, şu meselede görüyorsunuz ki, Meclisi Âlide iki fikir vardır. Bendeniz temenni ediyorum ki, ihtisas encümenleri bu iki fikri ihtiva eden meseleyi tamik ederek tetkik ederek, tettebbu ederek, bütün meselenin esbap ve âvamilini, bütün delâilini tahlil ederek, tamik ederek münakaşa ve müzakere ettikten sonra mevzuubahsedilmesi lâzımgelir. Bunun aslına karar vermek icâ-

beder. Yoksa bir teklifin şayanı müzakere olmadığını dermeyan etmek, milletvekillerinin, Teşkilâtı Esasiye Kanuniyle bu memlekette senelerden beri dökülen hürriyet kanlarının muhassalası olarak nail oldukları hakkı tekliflerini takyid etmek mânâsındadır

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Nizamname Dahilîden kaldır.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Lâyiha Encümenini lâğvedin.

FERİDUN FİKRİ B. (Devamla) — Efendiler meselenin esasına gelince; malûmuâliniz Lâyiha Encümeni Reisi Beyefendinin hulâsaten tariñgesini yapmış olduğu üzere İstiklâl Mahakimi Kanunu muhtelif taadilâta mâruz kalmıştır. Kendileri de teslim ve tasdik buyururlar ki, İstiklâl mahkemelerinin idandan gayrı hükümleri dahi Meclisi Âliye gelebilmelidir. Çünkü hatiat imkânı olduğunu kendileri de esas itibariyle kabul buyurdular. Ve dediler ki, Meclisi Âli, ittılâ suretiyle bu gibi hususatı mevzuu tetkik edebilir. Esasen aksini dermeyan edemezlerdi. Çünkü tekrar arz ediyorum, Meclisi Âli âzasının her hangi birisinin muttali olduğu hususatı, Heyeti Celile-nize arz etmek cümle hukukundandır. Yalnız efendiler marazı delilde buyurdular ki, tarik kapalı doğıldır. Müddeiumumi itiraz edebilir. Efendiler muhterem bir hukukşinasın ağzından bu mütalâayı, cevap sadedinde duyduğuma hayret edeceğim. Ve bu hayretimi madamülhayat muhafaza edeceğim. Müddeiumumi kimdir? Kendilerine sorarım. Müddeiumumi mahkeme tarafeyninden maduttur. Merhametinize iltica ederim. Tarafeynden birine hakkı itiraz verdiğiniz halde diğerine vermemek, adaletin hangi kaidesiyle, usulü muhakematı adliyenin hangi düsturuyla, esasatı hukukiyenin hangi esası ile kabili telifdir. İstiklâl mahkemelerinin mevzuubahsolan kararları, şu nokta, bu nokta veya bu şahsın temenni masuniyeti, temini beraeti değildir, memlekette kaide koymaktır. Efendiler bilûmum mukarreratı cezaiye, harâta ateş hattında, düşman karşısında kumandanların, bütün mesuliyeti üzerine alarak yaptıkları hususattan gayrı divanı harblerin bilûmum mukarreratı tabii temyizdir. Efendiler idarei Meşrutanın memlekette yapmış olduğu neticelerden birisi de, Divanı Temyizi Askerî Kanunudur ki, henüz maatteessüf bir usulü muhakemei askeriyeye malik olmadığımız halde

Divanı Temviz sayesinde ordu efradının masuniyeti hukukiyesi belâğan mabulâğ temin edilmekte bulunmuştur. Divanı Temyizi askerinin düşman karşısında irtikâbı cürmedenlerden gayrısı hakkında verilen kararları tetkik ettiğini nazarı dikkatinize arz ederim. Şimdi alelittlak bir fikri cürümden veyahut alelittlak her hangi bir maddeden, İstiklâl Mahakimi Kanununun fevkalâdeliğinden dolayı müebbeden küreğe mahkûm olacak bir adam hakkında hâkimin kanaati üzerinde kalarak dünyada misli görülmiyen bir vaziyeti, sulh ilân edildikten sonra memlekette İhtilâl devrine hitam verilerek teceddüt devrinin başladığı, Halk Fırkası programının birinci maddesiyle cihana ilân edildikten sonra idame etmek doğru mudur? (Gürültüler)

REİS — Rica ederim efendiler, sükûtu ihlâl etmeyiniz.

RÜŞDÜ PŞ. (Erzurum) — Reis Bey gürültüyü kesiniz ondan sonra...

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Arkadaşlar, istenilen şey nedir? Bizden istenilen şey; sizin muhterem viedanlarınızın neticede hakem olmasıdır. Sizden sizin viedanlarınızı istiyoruz efendiler.

RÜŞDÜ PŞ. (Erzurum) — Bravo.

FERİDUN FİKRİ B. (Devamla) — Sizden istediğimiz şey, Meclisi Âlinizin hukukunu alıp da başkalarına vermek midir? Bilâkis, efendiler Meclisi Âliniz namuna hatiat yapılırsa o hataların tashihi için adaletin geniş pençesini açmaktır. (Bravo sesleri) Biz bunu istiyoruz. Bunun üzerinde ısrar etmek, arkadaşlarımızdan büyük bir kısmını bu kadar büyük bir heyecana sevk eden böyle basit bir teklifi Adliye Encümeninin tetkikine bile lâyıık görmemek sezaıı insaf mıdır? (Bravo sesleri) Arkadaşlar rica ederim, insafınızı niyaz ederim, bu kapıyı kapamayınız. Müebbet kürek, müebbet nefiy, müebbet kalebentlik ve birtakım ağır, ağır cezalarla bir insanın her hangi bir fikir katasından her hangi bir fiilden, bir içtihadından dolayı senelerce inletecek, mahkûm edecek, senelerce tazyik altında bulunduracak bir kararın lütfen nazarı merhamete alarak tetkiki kapısını kapamayınız, arkadaşlar bunu sizden rica ediyorum. Efendiler bunu reddetseniz bile hiç olmazsa lütfen bir derece tetkik merasimine tabi tutun. Siz bunun birinci derecede bile tetkik merasimine tabi tutulmasına razı

olmuyorsunuz. Bundan dolayı mademülhayat muhafazai teessür edeceğim. (Niye teessüf ediyorsunuz sesleri.) Teessür, teessüf tabirini kullanmadım.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Çocuk değil mi? Şimdi ağlıyacak...

FERİDUN FİKRİ B. (Devamla) — Ne istersen söyle. Efendiler «İstiklâl mahkemeleri müddeiumumilerin n itiraza hakkı vardır» demek kâfi olmıyan bir mütalâa tasavvur edemem. Efendiler tasavvur ediniz: İstiklâl mahkemeleri ne zaman vücuda getirilmiştir? Düşününüz ki, bütün memleketin mukadderatı mevzuubahsolduğu zamanda bu mahkemeler işlemiştir. Fakat efendiler bugün vaziyet o mudur? Bugün memlekette fikir ihtilâfında İstiklâl Mahkemesinin yanlış olarak vücuda getirebileceği yollara, alelittlak affı hususiden başka, tarik bırakmamak doğru mudur? Efendiler tasavvur ediniz İstiklâl Mahkemesi bir hatada bulunmuş, bu hata tashih edilmeyecek midir?

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Tashihinde mâni var efendim.

FERİDUN FİKRİ B. (Devamla) — Tashih edilmeyecek midir? Efendiler affı hususi veya affı umumi suretinde hatanın tashihinden ise - alelittlak usulden dolayı - husule gelen hatalardan veya asıldan dolayı husule gelebilecek hatalardan dolayı Meclisi Âlinizin hakemliğini kabul etmek, bir hakkı müracaat bırakmak; böyle bir kapıyı açık bırakmak doğru değil midir?

Efendiler, bendeniz bir noktayı Heyeti Celenize arz edeceğim. Efendiler, bu meselede mutaaassıp olmayınız, bu teklif Lâyiha Encümeninden her hangi bir encümene gitsin, orada tetkik olunsun. Delâili ile tamik edilsin. Bütün cihati düşünölsün ve İstiklâl mahkemeleri Kanunu, eğer yaşıyacaksa, o kanunun medarı hayatı olabilecek bir çark, bir mekanizma içerisine konulsun. Yoksa, efendiler bu derece tazyik ile İstiklâl Mahkemesi Kanununun müşkülâta mâruz kalması ihtimali vardır. (Ne demek istiyorsunuz sesleri) Şunu demek istiyoruz ki, İstiklâl Mahkemesi Kanununun tadili değil, ilgası ihtimali var. (Gürültüler)

Efendiler müsaade buyurun. Bir fikir ve bir kanaat dermeyan ediyoruz. Siz de bir fikri, bir kanaati dinlemek hürmetkârlığında bulunuz. Rasih Efendi Hazretleri! kanaat yalnız

zatiâlinizin değildir; milletindir. Milletin diğer vekillerinin de kanaati vardır.

EMİN B. (Tokat) — Reis Beyefendi encümen namına söz istiyorum.

REİS — Söz veremem efendim.

MEHMED VEHBİ B. (Karesi) — Efendim, burada bir teklifi kanuni var. Bunda yirmibeş arkadaşın imzası var, Lâyiha Encümeninin de bir mazbatası vardır, okundu. Teklifi kanuninin mahiyeti nedir, esbabı mucibesi nedir? Bunu Heyeti Muhteremeniz dinlemedi. Bilenler yekdiğeriyle münakaşa ediyor. Bilmiyenler, bundan bihaber olanlar yalnız dinliyor. Ya tabedilip tevzi edilsin, müzakere edelim. Yahut da okunsun hepsini dinliyelim. Sükûnetle müzakere, münakaşa edelim. Niye gürültü ediyoruz, neyi kaçıracağız? Herkes söylesin. Binaenaleyh meseleyi esaslı surette, memleketin menafiine muvafık surette halledelim. Binaenaleyh ya tehirle.. (Okunsun sesleri) Ya esbabı mucibe mazbatası okunsun.

CÂZİM Ef. (Erzurum) — Teklifim de, mazbata da okunmadı.

MEHMED VEHBİ B. (Karesi) — Zatiâlinizi çok dinledik, beyefendi. Esbabı mucibe mazbatası okunsun veya tabedilerek tevzi edilsin, ondan sonra müzakere ve münakaşa edelim.

TUNALI HİLMİ B. (Zonguldak) — Tabiidir ki vicdanımızın, kalbimizin, ruhumuzun en derin noktasından gelen kanaatler dolayısıyla kendimizi heyecana kaptırıyoruz.

Bendeniz Vehbi Bey arkadaşımızın katiiyen fikrinde değilim. Lâyiha Encümenince reddedilen lâyihaların tabii ile badehu müzakere usulü ortaya konacak olursa - zannımea - sonra bu Meclisin birçok vakitleri beyhude yere zâyi olur. Lâyiha Encümeni tarafından reddedilen mazbatalardan dolayı fikir ve kanaatimece aramızda en ziyade yara almış bir arkadaşınız varsa benim. Öyle iken ben bile buna taraftar değilim. (Handeler) Yalnız istirhamım Lâyiha Encümeni hakikâten; meselâ benim Türkçe Kanununda olduğu gibi salâhiyetini tecavüz etmiş midir?

REİS — Rica ederim Hilmi Bey, usul hakkında söyleyiniz.

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Usul hakkında efendim. Salâhiyetini tecavüz etmemişse hangi esaslı noktalara istinaden ve yahut gay-

rilüzuma binaen lâiyhayı reddetmiştir. Bunlar gürük müdür, değil midir? Rica ederim, arkadaşlar. Usulen yalnız bu noktalardan bahsetmemiz lâzımdır. Yoksa Feridun Fikri Bey gibi Adliye Encümeninden gelmiş de, Tunalı buna itiraz etmiş de, o da onu müdafaa etmiş gibi olursa zannımca o vakit müzakere tamamıyla Vehbi Bey arkadaşımızın dediği gibi lâiyhanın o encümenlerden gelmiş olduğuna binaen tabi icabeder. Ve badehu uzun uzadıya müzakeresi lâzımgelir. Mesele bundan ibarettir.

VEHBİ B. (Karesi) — Okunmasına da muarız mısın

TUNALI HİLMİ B. (Devamla) — Hayır.

REİS — Efendim, usul hakkında söz almış olan Karesi Mebusu Vehbi Beyin teklifi şudur ki : Evvelâ bu mazbata okunsun. Bu bir; ikincisi de, tabi ve tevzi edilsin..

VEHBİ B. (Karesi) — Bendeniz diyorum ki, ya okunsun, malûmat hâsıl olsun..

REİS — Yalnız okunması hususunda..

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Okunmadı efendim.

REİS — Her encümenenden gelen mevat evvelâ okunacak. Ondan sonra reddi mutazammın ise reyi âlinize vaz'olunacak. Binaenaleyh eğer okunmamışsa, ki tahkik ediyorum...

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Okunmadı efendim.

EMİN B. (Tokad) — Okudum efendim.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Siz okudunuz, resmen okunacaktır.

VEHBİ B. (Karesi) — Mazbata okunacaktır, efendim.

REİS — Zatiâliniz neyin okunmasını teklif ediyorsunuz?

VEHBİ B. (Karesi) — Mazbatanın okunmasını istiyorum. Reddedilen teklifi kanuniye ittila hâsıl olmak için okunması lâzımdır.

REİS — Usul böyle değildir. Reddi mutazammın olan her hangi bir mazbata okunur, onun üzerine müzakere cereyan eder ve reyi âlinize müracaat edilerek bir karar ittihaz olunur. Teklifin isnadettiği mazbatanın esbabı mucibesi okunmaz. Bu vâki değildir ve Nizamnamede böyle bir şey yoktur.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Tenevvür için mazbatanın esbabı mucibesi okunabilir. Bunda mahzur yoktur, fayda vardır, tenevvüre medar olur.

REİS — Efendim, tenevvür için Câzım Efendi biraderimizin teklif ettiği kanun lâiyhasının okunup okunmamasını reyi âlinize vaz'edeceğim. Okunmasına lüzum görenler lütfen el kaldırsın. Aksini reyinize vaz'ediyorum. Okunmasına lüzum görmiyenler lütfen el kaldırsın.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Artık bunda da mı ihtilâf olacak?

REİS — Bu kanun lâiyhasının - tenevvür için - okunmasına Heyeti Celile lüzum görmüşür.

Riyaseti Celileye

İstiklâl Mahkemeleri fevkalâde bir zaruret üzerine teminatı hukukîyenin en mühim ve müessirlerinden mücerret olarak teşkili tecviz olunan mahakimi fevkalâdeden mâdüt ve sureti fevkalâdede kabulünde ıztırar hâsıl olan ahval ve muamelâtta ise imkânın son derecesine kadar levazımı madeletin temini ile zarar ve mahzurun tahdit ve tahvifi vücubu müsellemler olduğundan 31 Temmuz 1338 tarihli İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesinde bu cihet nazarı dikkate alınarak idam hükümlerinin infazı Meclisi Âlinin tasdikına talik bulunduğu gibi diğer hükümlerinin de bu tetkik ve tasdika tâbi tutulması âti-de izah olunacak esbabı adide ile ehem ve elzemdir. Hiyaneti vataniye maznun aleyhleri meyanında esbabı muhafefe vücudu ile daha hafif cezalara mahkûm olanlar da bulunabilir. Maddi cezanın ihfifet ve şiddetinden kat'î nazar bir vatandaşın hiyaneti vataniye cürmiyle itham etmek esasen pek ağır bir cezayı mânevîdir. İtiraz ve temyize tabi olmıyan İstiklâl Mahakiminin hükümlerini her halde ve tamamıyla musip ve muhik addetmeye aklen; mantıkan ve vicdanen mahal olmadığı izahıtan müstağnidir.

Böyle muvakkat mahakimi fevkalâdenin adalete mugayereti badehu zâhir olacak hükümlerinin affi hususi tarikinden başka suretle, yani iadei muhakeme suretiyle ref'ine de imkânı kanuni bulunamayacağına ve affi hususiler ancak cezayı izale edip cürüm baki kalacağına göre yalnız mahkûm mâsum değil bütün evlât ve ahfadı böyle eşna bir cürüm ile ebediyen ma'yup ve bednam olmaktan kurtarılamazlar.

İlân ettiğimiz umdelerden başka matbu fıkra nizamnamesinin ilk maddesinde dahi bütün kuvvetlerin fevkinde kanunun velâyetini hâkim kılacağımız sarahaten mezkûr iken mahkâmı kanuniye-

yi cihet, ciheti takyit veya iptal eden fevkalade mahkeme hâkimlerini bu noktai nazardan da tetkik ederek hasbelbeşeriye vukuu daima melhuz olan hatiatın tashihine meydan ve imkân bırakmak derecei vücuttadır. Meclisi Âlinin İstiklâl Mahakimi hükümlerinin cümlesini tetkik ve tasdik etmesinden birkaç günlük teehhürden dolayı bir mahzuru mâkul tasvirine dair imkân yoktur. Çünkü mahkûm ve mahpus olan bir şahıs hakkındaki hükmün birkaç gün evvel veya sonra kesbi katiyet etmesinde maksadı terhihi ihlâl edecek bir mahzur mutasavvur değildir. İstiklâl mahkemeleri Meclisi Âli âzasından teşkil edildiklerine göre bunların da diğer mahakim gibi doğrudan doğruya Meclis namına muhakeme ve hükmettikleri tabiidir.

Binaenaleyh kendi namına verilen her hükmü tetkik ederek kanun ve adalete muvafık gördüğü takdirde tasdik etmek Meclisi Âli için kendi şan ve şerefine halciden sıyaneti noktai nazardan da bir lâzımei ihtiyat ve basirettir.

Esbabı mâruzaya göre her hangi bir cezayı mutazammın olursa olsun fevkalâde mahkemeler hükümlerinin idam kararları gibi behemehal Meclisi Âlice tetkik ve tasdik olunduktan sonra infazı her halde ve vücuhu adide ile elzem olduğundan zikrolunan beşinci maddenin âtide muharrer şekilde tadilini Heyeti Celileye arz ve teklif ederiz.

İstiklâl mahakimi Kanununun beşinci maddesi berveği ati tadil olunmuştur:

İstiklâl Mahkemelerinin mücazâtı terhibiyeyi mutazammın olan hükümleri Büyük Millet Meclisi Umumiyesinin ve mücazâtı tedbiyeyi tazammun eden hükümleri Adliye Encümeninin tasdikiyle kesbi katiyet eder.

Erzurum	Niğde
Câzım	Ebubekir Hâzım
Erzurum	Erzincan
Rüşdü	Sabit
Erzurum	Kaşamonu
Ziya	Halid
Zonguldak	İsparta
Halil	Hafız İbrahim
Karesi	Niğde
Mehmed Vehbi	Ata
Karasi	Zonguldak
Ali Şuuri	Yusuf Ziya
Bursa	İstanbul
Osman Nuri	İsmail Cambulât

Bayezid	Mersin
Şefik	Ahmet Besim
Karasi	Ardahan
Ahmet Süreyya	Talât
Ordu	Canik
Faik	Cauid
Trabzon	Gümüşane
Rahmi	Zeki
Giresun	Tokad
Tahir	Bekir Sami
	Mardin
	Abdürrezzak

REİS — Usul hakkında cereyan eden müzakere neticesinde Heyeti Celile teklifin okunmasına karar verdi. O da okundu. Şimdi söz almış olan rüfekaya sırasıyla söz vereceğim. Evveleminde encümen namına söz istiyen Tokad Mebusu Emin Beydir.

EMİN B. (Tokad) — Muhterem arkadaşlar. Bendenizden evvel söz alan muhterem refikimiz Feridun Fikri Beyefendi encümen namına iradettiği izahatta iki noktaya temas etmişlerdir. Bunlardan birisi, adelusul encümenine tevdi olunan mazbatanın şayanı müzakere olmadığı ve encümenin karar vermesine salâhiyyet bulmadığı noktasıdır. İkincisi; derecei saniyide İstiklâl mukarreratının Meclisi Âline gelmesi tarihini temin eden ve İstiklâl mahkemesi Kanununun altıncı maddesindeki müddeiumumilere verilen hakkı itirazın muvafık olmadığı cihetine mütedairdir. Malûmu ihsanımız vazifeder olan bilcümle müessesat vazifesinin taallük ettiği ahkâmı kanuniye dairesinde ifayı vazife ederler. Bu cümleden olarak encümenimizin vazife hususunda istinadettiği, kanun ve Nizamnamei Dahilidir. Nizamnamei Dahilinin 41 nci maddesi Lâhiya Encümeninin vazaifi cümlesinden olarak diyor ki Lâyiha Encümeni kendisine havale olunan teklifi kanunilerin beheri hakkında onbeş gün zarfında muhtasar bir mazbata tanzim etmeye mecburdur. Mazbata nazarı mütaalâya alınmak reddolunmak veya müzakereye şayan olmamak gibi şıklardan birini ihtiva eder. Şu halde üç şıktan birini ihtiva etmek için her halde bir takdir meselesi vardır. Takdir ise her halde tarizden maşundur. Binaenaleyh Heyeti Celileniz gerek şahsiyetleri ve gerek mevkileri pek muhterem

olan 25 veya daha ziyade rüfekayı muhtereme tarafından verilmiş olan teklifi neticesei tetkikatından işte bu üç şıktan sonuncusuna nazarı itibara almak suretiyle takdiratını hüsnü istimal etmiştir. Binaenaleyh bu, kanuna müstenittir. Bu noktai nazardan Faridun Fikri Beyefendi Hazretlerinin encümen hakkındaki bu mütalâalarını encümen namuna vârit görmüyorum. İkincisine gelince; müddeiumumunun hakkı itirazi meselesi dermeyan ediliyor. Bu zaten verilmiş olan bir salâhiyettir. Bunu tevzi ve takyid etmek diğer bir kanuna muhtaçtır. Bu de Heyeti Celileye aittir.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Siz o aidiyeti takyiddettiniz.

RAGİB B. (Kütahya) — Evvelâ usul noktasından arz edeceğim: Yirmibeş muhterem arkadaşımızın dermeyan ettiği gibi Lâyihâ Encümenin bir teklifi kanuniyi redde salâhiyeti olmadığı üzerinde vukubulan iddiaya karşı kısaca bir şey arz edeceğim:

Efendiler malûmuâliniz encümenler onbeş âzadan mürekkaptırlar. Her hangi bir encümen den gelen bir mazbata mutlaka onbeş âzânın efkârını temsil ediyor demektir. Halbuki burada içimizden bir şahıs çıkıyor, o onbeş kişinin tanzim ettiği mazbataya doğrudan doğruya itiraz ediyor. Demekki 25 kişinin teklifine onbeş kişilik bir encümenin hakkı itirazi olmadığını kabul ederseniz, onbeş kişilik - bahusus İhtisâ Encümenin mazbatasına da bu kürsüden hiçbir kimse nin hakkı itirazi yok demektir. Nasıl olur bu, efendiler?.. Binaenaleyh ister o teklifi kanuni, bütün mebus arkadaşlarımız tarafından imza edilsin de yalnız ben hariç kalayım. Ben doğrudan doğruya o teklif aleyhinde beyanı mütalâa etmek salâhiyetini haizim. Kaldı ki, onbeş kişilik bir encümen, her kaç kişilik imzayı havi olursa olsun her hangi bir mesele hakkında kendi noktai nazarını dermeyana salâhiyeti vardır. Bu iddia edilmeye değmez bir tekliftir. Şimdi efendiler, İstiklâl mahkemelerinden ef'ali terhibiyeye mütaallik - idam hükümlerinin tasdikî kanun mucibince Meclisi Âliye aittir - idam hükümlerinden maada cinayeti mutazammın hükümler, Meclisi Âlinin Heyeti Umumiyesinin tasdikine iktiran etsin, cünhaya mütaallik, yani ahvali tedibiyeyi mutazammın olan hükümler de Adliye Encümeninin tasdikine iktiran etsin tar-

zında bir teklif vâkı olmuştur. Efendiler! Ne İstiklâl mahkemelerinin tarihi teşkili pek yakındır, henüz İstiklâl mahkemeleri tarihine inkilâbetmediği için bugünkü vâkıatı, hâdisatı, malûmatı mahiyetindedir. Onun için hepimiz biliriz ki, İstiklâl mahkemeleri, mahakimi âdiyenin fevkinde yüksek salâhiyeti haiz olduğundan dolayı halk üzerine, erbabı ceraim üzerine müessir olacağı kanaatiyle teşekkül etmiştir. Mahkemeler bîdayeten yalnız asker firarilerine munhasır iken görülen fevâidi azîme dolavisiyle hudut ve salâhiyetleri tavsî ve teşmil edildikten sonra, faideleri de o kadar azîm olmuştur. Bize Sakarya Harbini kazandıran dahi İstiklâl mahkemeleridir ve İstiklâl mahkemelerinin vâsi salâhiyetleridir. Binaenaleyh İstiklâl mahkemesi diye bir mahkeme hatıra geldiği gün, onun faidesini salâhiyetinin vüsatında ve onun verdiği hükümlerin süratinde ve sürati tatbikinde bulmalıdır. Eğer onu, salâhiyetini tahdid etmek, sürati icraatını uzatmak suretiyle birtakım kuyudata raptedersek, İstiklâl mahkemelerinden beklenen faide yerine zarar husule gelecektir. O zarar da şudur ki: Fuzuli bir mahkeme teşkilâtı olarak cihana karşı bir İstiklâl mahkemesi teşkil etmiş olduğumuzu ilân etmeğimizinizdir. (Manendi mâkiyânî garrâ, yek beyda ve sad hezâr davâ) kabîlinden olacaktır. İstiklâl mahkemelerimiz var diyeceğiz.

Fakat hiçbir faide tevlihetmiyecektir. İstiklâl mahkemelerinin faidesi salâhiyetlerinin vâsi olmasında ve icraatlarının süratindedir. İstiklâl mahkemelerinin üçüncü dercede bir şekili tadili vardır. O da; bugün elimizde bulunan en son İstiklâl mahkemesi Kanunudur ki idam hükümleri Büyük Millet Meclisinin tasdikine iktiran ettikten sonra icra edilir diyor. Efendiler bu tadil, çok rica ederim, sözlerim hiçbir şahsı rencide etmesin. Binaenaleyh bir mahkeme mâznunun aleyhine, müerimin aleyhine hüküm verdiği vakit müddeiumumi yine itiraz eder. Bu hüküm doğru değildir, mağduriyetini müstelzimidir diyebilir. Binaenaleyh o müddeiumumi sandalyasında otururken doğrudan doğruya daha ziyade müerimini kurtarmak için oturuyor. Bırakınız ki bu müddeamı tamamı tamamına teyidedecek bir delil olmasın. Müddeiumumiye dahi mâznuna hasım mevkiinde bırakalım. Fakat efendiler! Yine bugünkü mevcut ile mahakimi âdiyenin teşkilâtına bakalım. Mesaili tedibiyede, yani ef'ali tedibiyede, cünha

olan msail de doğrudan doğruya birinci derecede Ceza mahkemeleri, daha doğrusu Usulü Muhakeme Ceza Kanunu muvakkatinin neşrolunduğu sırada, ahaliden okuyup yazması mevzuubahsolmayan âzalardan tereküp ve teşekkül eden bir heyeti hâkime tarafından mâznunlar - karşısında hiçbir şahsı kasdetmiyorum. Mevakı söylüyorum - İstiklâl mahkemelerinin bu en son kanundan evvelki kanunda icrayı adalet ettikleri sırada çok büyük faideleri görmüştür. Fakat şekli muaddelinden sonra üçüncü defa tadilinden sonra faidesi maksur ve mahdut kalmıştır. Acaba hangi saiktir ki üçüncü defa olarak bu İstiklâl mahkemeleri Kanununa böyle tadil ettirmiştir kanunu mahdut ve maksur bir deireye inhisar ettirmiştir? Yani bugün elimizde mamulünbih olan kanun niçin eskisi gibi şâmil değildir. Niçin tadil edilmiş de bu şekle sokulmuştur? Bu noktayı bilhassa nazarı dikkat ve insafınıza arz ederim. Efendiler! İstiklâl mahkemelerinin bu kanundan evvel yaptıkları icraattan millet, memlekt zarar görmüş de, onun için mücerret bu zararı izale veya tahdit için bu şekilde tadile lüzum görülmüş değildir. Birinci Büyük Millet Meclisinde maalesef esen bir ruhu muhalefet, sırf kendi muhalefetine masruf olan sâyileri ve kendi düşünceleri nıkâtı nazarından o kanunun bu şekilde tadilini icabettirmişti. Bu kanun bu şekilde tadil edilirken hepimiz de kaaniidik ki İstiklâl mahkemelerinin azîm faidelerinden bir kısmı bertaraf olmuştur, Bâdi-hava olmuştur.

ALİ RIZA B. (İstanbul) — Yani endişei şahsiyeden dolayı.

RAGIB B. (Devamla) — Hayır arkadaşlar, sizi bütün mevcudiyetimle temin ederim. Bütün muhterem arkadaşlarımın içinde kimseyi rencide etmeyi kasdetmiyorum. Bir vakayı bir hakikatı söylüyorum. Selefî âliniz olan Mecliste bir ruhu muhalefet sırf muhalefet ruhuyla İstiklâl mahkemelerinin salâhiyetindeki faideyi bile bile, takdir ede ede ankasdin İstiklâl mahkemeleri Kanununun tadili cihetine gitmiş ve o suretle tadil edilmiştir. Bu cihet bu suretle anlaşıldıktan sonra Feridun Fikri Bey arkadaşımız orta yere bir mahkemei temyizi sürüyorlar. Yani İstiklâl mahkemeleri birinci derecede bir mahkemedir. Bunların hatası kimin tarafından tashih olunacaktır. deniyor. Müddeiumumilerin itiraz hakkı olmasını ve müddeiumumilerin doğrudan doğruya

mahkeme noktai nazarından değil, yani heyeti hâkime noktai nazarından değil, mücerim noktai nazarından da, aynı zamanda müddeialeh, maznun noktai nazarından, mücrimi kurtarmak noktai nazarından dahi salâhiyeti vardır. O noktai nazardan dahi mütalâa dermeyan ve salâhiyetini istimal edebilir. Müddeiumumiler hukuku umumiyeiyi siyanet için mahkemede oturuyorlar.

Birinci derecede muhakeme edilir. Nihayet istinaf olur, bir de temyizi vardır. Efendiler! Mahkemei Temyizi, mahkemei İstinaf şekil ve mahiyetinde telki etmeyiniz. Mahkemei Temyiz takdiri delâile salâhiyettar değildir. «Şu veya bu meselede cürüm vardır, yoktur, bu adam kabahatlidir, kabahatsizdir» demeye salâhiyeti yoktur. Bu, usul noktai nazarından tetkik eder, Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununun falanca maddesine muvafık olmuş, olmamış, dokuzuncu gün temyiz edilecekmiş, onbirinci gün temyiz edilmiş, muvafık usul değildir. Şeklinde usul noktasından evrakı tetkik eder. Binaenaleyh Mahkemei Temyiz tabakatı mahakimde zatı cürme nisbetle bir tabaka değildir, usule nisbetle bir tabakadır. Onun için bizde mahkeme efali tedibiye, cünha mesailinde iki derecedir. Birinci mahakimi iptidaiye, diğeri mahakimi istinafiyedir. Fakat cinayetlere gelelim efendiler. Cinayetlerde mahakim bir derecedir. Bir mahkemei cinayet hükmü, verdikten sonra o mahkemei cinayetin hükmü, hükümdür. Temyiz edilir, fakat ne noktai nazardan temyiz edilir?... O adam cani midir, değil midir? Ondan sonra cürmünün derecesine göre o ceza doğru mudur, değil midir? Bu noktai nazardan temyiz edilmez. Usul noktasından temyiz edildiğine ve Mahkemei Temyiz takdiri delâile salâhiyettar olmadığına nazaran elyevm mevcudolan mahakimde mesaili terhibiye de, ef'ali cinaiyede bir derecelidir.

Efendiler. Mahakimi âdiyemiz bir derece olduğu halde neye korkuyoruz ki, İstiklâl mahkemeleri bir derece olmasın diye... Niçin yani? İstiklâl mahkemeleri ile bugünkü mahakimi cinayenin arasında zatı meseleyi tetkik noktasından fark nedir? Efendiler. Hiçbir noktada fark yoktur. Ancak bir noktada, usul noktasında fark vardır. O da onbeş günde temyiz edilecektir, yirmi beş gün ilân olunacaktır. Bilmem şöyle olacaktı, böyle olacaktı gibi usullerle bu gibi usule ait mesailde İstiklâl mahkemelerinin mukayyedolmama-

sı noktai nazarından fark vardır ve bizim de ve bütün dünyanın da istediği de şudur ki, her hangi bir cürüm vukuu anında, en az bir zamanda, en fazla bir süratle hal ve fasledilsin. İşte İstiklâl mahkemeleri mahakimi âdiyeden şu noktada farklıdır. Cürmü pek kısa bir zamanda ve pek kısa bir yolda hal ve fasletmektir. Şu halde bir mahkemei cinayetın bir defa olmak üzere zatı cürme ait verdiği hükmü Meclisi Âli tasdik etmezse - ki günde binlerce vuku buluyor - ahvali fevkalâdede vatanın, memleketin, dinin, milletin tehlikeye düştüğü bir zamanda gönderdiği bir mahkemeden neden bu salâhiyeti kıskansın?.. Efendiler! Mahakimi cinayeden niçin kıskanmıyor ve niçin cinayet mahkemelerinin verdiği hükümler de takdiri delâil noktai nazarından Meclisin tetkikinden geçsin demiyor da onun onda bir, yüzde bir, milyonda bir hükmünü meseleyi ihtiva eden İstiklâl mahkemelerinin hükmünü kıskanıyor? Kaldı ki; İstiklâl mahkemelerinin âzaları herbirimiz gibi birer dairei intihabiyeden yirmişer bin nüfusun mazharı itimadı olmuş, memleketin en yüksek, en mutemet, en kudretli insanlarıdır. Vücdan ve hamiyetleri memleket ve millet nazarında müsellemler insanlardır. Bunlardan sakınp da doğrudan doğruya bir meslek erbabından sakınmamak bendenizce muvafık değildir. Sonra efendiler, bendeniz meseleyi İstiklâl mahkemesi noktai nazarından değil, bir de Meclis noktai nazarından tetkik edeceğim lütfen müsaade buyurunuz. Filhakika efendiler, Meclisin salâhiyeti teşriiye ve icraiyesi noktai nazarından bâzi idam hükümleri buraya geliyor ve el kaldırarak geçiriyoruz. Fakat cıvdanımıza sorarım: İdamına el kaldırdığımız şahsın yaptığı cürmün mahiyetine dair hangi birimiz tam ve kâmil bir kanaat getirmiştir. İşte o adam heder olup gitmiştir. (Tetkik edilmiştir, sesleri)

AHMED HAMDİ B. (Bozok) — Meclis tetkik eder.

RAGIB B. (Devamla) — Ben yirmidört saat, kırksekiz saat o evrakı evime götürüp okumadıkça ve her mebus evine götürüp okumadıkça, tetkikin imkânı yoktur.

HALİL B. (Zonguldak) — Meclisin viedanından neden şüphe ediyorsunuz?

RAGIB B. (Devamla) — ... şüphe etmiyorum, yanlış anlamayınız Halil Bey! Sözüme başlarken bir kere de Meclis noktai nazarından tetkik edi-

yorum dedim. Ben Meclisi Âliyi, şahidini bizzat dinlemiş, evrakımı yirmi dört saat, kırksekiz saat okumamış, muhitini dinlememiş bir cürümden dolayı olurdu, olmazdı diyerek encümenin sathı malûmatına ve bittabi sathı tetkikatına müstenidolan alelâde mazbatası üzerine mesaili kazaiye ile iştigal etmekten ebediyyen tenzih ederim ve çok sakınırım. Bu, Meclis noktai nazarından çok tehlikeli bir iştir. Meclis, evet şu meselede bu adam haklıdır, haksızdır diye hüküm verecek tetkikatı yapacak hal ve mevkiide değildir. Binaenaleyh birincisi İstiklâl mahkemelerinin bu husustaki salâhiyetlerinin tahdit, kasrı katiyen caiz değildir. Onları faidesiz bir şekle sokar, ikincisi de Meclis için çok tehlikelidir. Onun için elimizi viedanınıza koyunuz ve ondan sonra karar veriniz. (Müzakere kâfi sesleri)

REİS. — Müzakerenin kifayeti hakkında tavrılar vardır okunacaktır:

SABİT B. (Erzincan) — Kifayet aleyhinde söyliyeciğim.

Riyaseti Celileye

Mesele tenevvür etmiştir. Müzakere kâfidir, Lâyiha Encümeni tarafından reddi mutazammın olan mazbatanın reye konmasını teklif eylerim.

24 . 12 . 1339

Bayezid Mebusu

Süleyman Sudi

REİS — Erzincan Mebusu Sabit Bey kifayet aleyhinde söyliyecektir.

SABİT B. (Erzincan) — Arkadaşlar mesele- nin leh ve aleyhinde çok söz söylendi, lâkin bendenizce mesele tenevvür etmedi; onun için kifayeti müzakere aleyhinde söyliyeciğim. Muhterem arkadaşlar, Müzakereyi mütaakıp; ilk defa hapsedilmiş, her gün, her dakika asılmak intizarları geçirmiş nefiy, tağripler görmüş bir arkadaşımızım.

REİS — Kifayet aleyhinde söyliyeciğiz.

SABİT B. (Devamla) — Bu, esbabı mucibedir... Bu sebeple bir haksızlık endişesiyle ne kadar müteessir ve mütehassis olursam yine viedanının bütün tesiratını izah edemiyeciğime kaanım. Efendiler, işte o mazlûm günlerde, bu Meclisi Âlide refiki muhteremim olan Muammer Bey ile ve diğer bir vali arkadaşımızla şerefli birer ölüm tehlikesi geçirirken...

REİS — Beyefendi kifayet aleyhinde söyleyiniz rica ederim.

SABİT B. (Devamla) — Ademikifayenin esbabı mucibesidir. Rica ederim müsaade buyurun. (Gürültüler)

REİS — Hayır efendim nizamname ahkâmına müracaat edeceğim.

SABİT B. (Devamla) — Efendim istirham ediyorum. Şimdiye kadar dört aydan beri bilâ-lüzum söz söylemedim. Bu, esbabı mucibedir. Söylomekten menedecek misiniz? Biz ölüm tehlikesi geçirirken o vakit kuvvei teşriyenin en mühim rüknü olan bir âyan âzası mütemadiyen takrirler veriyor ve ben Paris'e gideceğim, valilerin muhakemesi niçin hitam bulmuyor diyor; istizahlar yapıyordu ve o vazallı zannediyordu ki, vatanperverlikten başka hiçbir kabahati olmıyan dört vali kafasını Paris'te, «Klemanso» ya hediye götürülecek olursa bir şeref kazanacak, bütütn sulhü kazanacak ve memleketi kurtaracaktı; öyle zannediyordu. (Kim bu? sadaları) Ahmet Rıza Bey...

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Kifayet aleyhinde böyle söz söylenmez Reis Bey. (Kifayet aleyhinde mi bu? Sadaları)

SABİT B. (Erzincan) — Söyliyeceğim efendim. Kifayeti müzakere aleyhinde söyliyeceğim.

Dr. MUSTAFA B. (Çorum) — Bunları söyliyemessiniz. Siz hiçbiriniz yok iken Ahmet Rıza Bey çalışıyordu. Ahmet Rıza Bey nâmuslu bir adamdır.

RÜŞDÜ Pş. (Erzurum) — Bırakın efendim, söylesin. Bırakın söylesin yahu.

KULIÇ ALİ B. (Gaziantep) — Size ne oluyor? Siz ne karışıyorsunuz?

SABİT B. (Devamla) — Efendim! Söylediklerim, kifayet aleyhindeki esbabı mucibedir. Söz söyleyip söylemememi reye koyunuz. Arkadaşlar dinlemiyorlarsa susacağım.

REİS — Yalnız kifayeti müzakere aleyhinde söyleyiniz. Sadetten harice çıkmayınız. Üçüncü defa olmak üzere bir daha ihtar ediyorum.

SABİT B. (Devamla) — Kifayeti müzakere aleyhinde söyliyorum. O adam böyle diyordu. Bunları götürerek meseleyi halledecekti. Fakat yine o vakit o âyan kubbesi altında bir ses yükseliyordu. (Kim idi? Sesleri) Âyan âzasından Muhterem ve Mübeccel Topçu Feriki Rıza Paşa idi. (Allah rahmet eylesin, sesleri) Ne diyordu o adam? O Ahmet Rıza oradan söylenken, «bunları asınız» derken o Topçu Feriki diyordu ki, «Efendiler! Fevkalâde mahkemelerin hükümleri ve ka-

rarları, mutlak Divanı Temyizi Askeriyede tasdik edilsin» diyordu. Şimdi Meclisi Âlinizi o kadar sefil bir Hükümetle kıyas etmiyorum ve Meclisi Âlinizi onlarla kıyastan tenzih ediyorum. Fakat o yola gitmiyelim. Meclis, ne vakit adaleti yükselirse adil ve hakka riayet ederse o kadar yükselecektir. Cumhuriyet o kadar payidar olacaktır. Arkadaşlar bu budur.

REİS — Efendim müzakeremin kifayeti hakkında reyi âlinize müracaat edeceğim. Müzakereyi kâfi gören rüfeka lütfen ellerini kaldırsın. (Gürültüler) Aksini reyi âlinize vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmemiştir.

SABİT B. (Erzincan) — Yine söz söyliyeceğim. Söz isterim.

REİS — Rica ederim, sırası geldikçe yine söz veririz. Telâş buyurmayınız. Söz Câzım Efendindedir. Buyurun efendim.

CÂZİM Ef. (Erzurum) — Efendiler. Malûmuâlıleridir ki, bundan evvel Heyeti Celileniz, İstanbul'da, İstanbul hududu dâhilinde ifayı vazife etmek üzere kendisinin içerisinden bir heyeti mümtazeyi imtîhabederek İstiklâl Mahkemesi heyeti olarak göndermiştir.

REİS — Rica ederim efendim hatibin sesi biraz zayıf olduğundan sukûnetle dinliyelim.

CÂZİM Ef. (Devamla) — Ben İstiklâl mahkemelerinin adaletinden eminim. Her cihetten âdildir. Heyeti Celilenin vekilleridir. Müntahaplarıdır. Ancak bâzı esbaba binaen bunların da sair mahakimîn derecesine tâbi tutulması doğru değil ise de, yine Heyeti Aliyenizden bunların mukarreratının Meclisten geçmesi için arkadaşlarımızla, malûm olan ve demin okunan lâyihayı takdim etmiştik. Mezkûr lâyihayı, Lâyiha Encümeni malûm olan esbaptan dolayı reddetmiştir. Bendenizi bu tadil teklifine sevk eden esbabı müsaadenizle izah edeyim. Yakın zamana kadar meclisi Âlinizden birçok hatayı adli meseleleri geçti. Men'i Müskirat Kanunununun tetkikindeki hatayı adli meselesini tahattur buyurunuz. Bunda niçin hatayı adli vukubuluyor? Diğer meseilde ne için olmuyor? En ziyade Meclise gelen men'i müskirat meselesidir. Çünkü: Derecata tabi, değildir. İstinafi, temyizi yoktur, bundan dolayı hatası çoktur. Taki Meclisi Âliye kadar geliyor ve o hatayı tashih edeceksiniz di-

ye Meclisi Âlinin kıymetli vakitlerinin izaasına sebeb oluyor. O hata neden oluyor? Derecata tâbi, olmadığından oluyor. Ancak o mahakimi âliyedendir. Onda hata yoktur, orada hata olmaz. Mahakimi âdiyede hata olabilirse de bizim içimizden intihabettiğimiz bir heyeti muhtereme hata etmez denilirse efendiler, kaç gündür müzakere ettiğimiz Af Kanununun lehinde bulunan birçok arkadaşlarımız buyuruyorlar ki «Harb dolayısıyla veya sair esbabı haylûletiyile İstiklâl muhakiminden veya sair mahakimden birçok haksız hükümler sâdır olmuştur.»

RÂSİH Ef. (Antalya) — Haksız değildir. Zühul olmuştur.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Şayanı tashih olabilir.

RÂSİH Ef. (Antalya) — Şayanı tashih başkadır.

FERİDUN FİKRİ Ef. (Dersim) — Onu demek istiyor.

CÂZİM Ef. (Devamla) — Tashih ediyorum efendim, sehvolmuştur. Buna binaen böyle ufak tefek hatalardan dolayı, gelip Meclisi işgal eden işlerden dolayı böyle hatalar olmasın diye bu teklifi yaptık. Diğer birçok hatalar buraya gelmiyor. Kalıyor. İstiklâl muhakiminin hükümlerinin temyiz ve istinafi olamaz. İstiklâl mahkemesinde sürat lâzımdır. Bunun için hiç olmazsa hükümler bir defa, Meclisten geçsin dedik. Lâyiha Encümeni Reisi Muhteremi buyuruyorlar ki: Halihazır kanunu maksada kâfidir. Bendeniz, bunu kâfi görmüyorum. Esbabı mücibede «Kanun eldedir, derdesttir, başka tadile lüzum yoktur» buyuruyorlar. Bendeniz lüzum gördüm. Çünkü burada «yalnız idam hükümleri Meclise gelecektir.» diyor. Mütebaki ahkâm için müddei umumî yetiştirirse üç gün zarfında itiraz edebilecektir. Halbuki bizce müddei umumî, muhteremdir. Her halde hakkı müdafaa eder. Buna kanaatimiz vardır. Ancak bir de müerimin, maznunun noktai nazarından düşünmek lâzımdır. Acaba müddei umumînin üç gün zarfında hakkı itiraza malik olması mücrim veya maznunun noktai nazarını tatmin için emniyet bahşolur mu? Yalnız müddei umumînin salâhiyeti emniyetbahşolur mu? Kâfir görür müsünüz? Tabii görülmez. Bunun itiraz etmediği adamlar ne yapacaklar? Tabii hatayı adli diye emsali misillü gelecektir. Bu hükümler Heyeti Vekil-

den geçeceği için bir kısmı gelecek, bir kısmı yarı yoldan dönecek. Bundan her halde vicdanı âliniz muazzebolacaktır. Bugün olmazsa yarın, buna taraftar olmayanların yarın taraftar olmaları yacaklarına eminim. Sonra İstiklâl mahakimînin tarihçesinden bahis buyurdular. Arkadaşlar! Hiyaneti Vataniye Kanununun sekizinci maddesini okuyacağım:

«Madde 8. — İşbu kanuna tevfikan mahakimden sâdır olacak mukarrerat katî olup Büyük Millet Meclisince badettasdik mahallerinde infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfikı muamele olunur.»

O zaman tedvin edilen Hiyaneti Vataniye Kanununda müsarrah olduğu üzere en tehlikeli zamanlarda, en dehşetli devirlerde meclisi mahakimden Hiyaneti Vataniye Kanununa tevfikan sâdır olan hükümler için o zaman hâkim idi ve bugün de hâkimdir. İlelebet hâkim olacağını temenni ederim. Hiyaneti Vataniye Kanununa tevfikan İstiklâl Mahakiminde verilen hükümler katîdir. Büyük Millet Meclisince tasdikinden sonra verilen hükümler infaz olunur. Tasdik edilmediği takdirde Meclisçe ittihaz edilecek karara tevfik hareket olunur, diyor. İşte en tehlikeli devirlerimizde bile Meclis o kararlara sahibolmuştur. Bilâhara Sakarya Muharebesi gibi tehlikeli zamanlarda asker firarileri hakkındaki birtakım hükümlerin buraya gelip gitmesine vakit kalmadığından bu şekli almıştır.

RÂSİH Ef. (Antalya) — Muhakemeniz yanlışır.

CÂZİM Ef. (Devamla) — Şimdi hâli sulha geçtik. Niçin acele edelim? Verilen hükümler Meclise gelir, tasdik ederiz, eğer mucibi nakz bir hal varsa nakzederiz. İkinci defa Meclis bununla meşgul olmaz. Biz de, âlem de, dâhil de, hariç de, efkârı umumîye de bizim adaletimizden emin olur.

İZZET ULVİ B. (Karahisarı Sahib) — Zaten emindir, merak buyurmayınız.

CÂZİM Ef. (Devamla) — Daha kuvvetli olur. Buna binaen lâyiha kanuniyeyi takdim ettik. Fakat Heyeti Celileniz hâkimdir. İster seniz encümeni aidimin reddettiği gibi siz de reddedersiniz. Ve isterseniz aidolduğu encüme ne havale buyurunuz. Bunu isirham ediyorum. Rica ediyorum. Bir defa aidolduğu encüme ne havale buyurunuz, o zaman münakaşa edilir.

Ne zararı olur Şuradaki yirmibeş arkadaşımızın da kalbini mutmain etmiş olursunuz.

MUSTAFA B. (Tokad) — Arkadaş başka, iş başka...

RECEB B. (Kütahya) — Muhterem arkadaşlarım, bugün mevzu müzakere olan mesele, bir asıldan ziyade mahiyeti itibariyle bir şekil ve usul meselesi olarak muvacehemizde bulunuyor.

HALİL B. (Zonguldak) — Bravo, âferin Recep Bey!

RECEB B. (Devamla) — Henüz İhtisas Encümenine gidip alâkadar olan ve ihtisası noktainazarından sahibi dikkat olan arkadaşlar tarafından tetkik edilmiş bir mesele üzerinde bulunmadığımız için meselenin aslı üzerinde arkadaşlarımızın sözlerine müdahale etmiyorum - fakat eğer ben mâruzatta bulunursam Meclisi Âhîlerinin vakitlerini israf etmiş mevkiinde bulunmuş olacağımı zannediyorum. Ancak rüfekayı kiramanın bahsettikleri ve mazbatanın ihtiva ettiği şekil üzerinde söylerken şimdi mevzuubahsolan meseleye temas dolayısıyla esasen mevcut ve müdevven olan Devlet usullerimiz ve hayatî esaslarımız üzerinde de mâruzatta bulunacağım.

İlk kürsüyü işgal eden Canbulat Beyefendinin ifadelerinden başlıyorum: Canbulat Beyefendi bir mesele müste'hire olması ifadesiyle şekli Devletin ruhuna ve esasına temas eden bir meseleye, bendenizin telâkkii şahsiyeme göre, sakat bir gözle baktılar. Fakat mevcut temayülâttan istişmam ettiğime göre, çok memnum ki, rüfekayı kiramanın ekserisi bu fikre iştirak etmiş değildir. Canbulat Beyefendi, Başvekil Pş. Hazretlerinin bu meselenin esnayı müzakeresinde Lâyiha Encümenine gitmiş bulunmalarını âdeta mevzuubahsolan meseleye takdimen müzakeresi lâzımgelen ve o ehemmiyette telâkki edilen bir meseleyi müste'hire şeklinde telâkki etmişlerdir. Bu Meclisin kâmilî itimadı bulunan Başvekil Pş. Hazretleri, aynı zamanda Malatya'nın Mebusu, aynı zamanda Heyeti Vekile meyanında bir rüknü mühimdirler ve mevzuubahsolan mesele, bu Meclisin alâkadar olduğu bir işe dair bu Meclisten yirmibeş muhterem arkadaşın vermiş olduğu bir teklifi kanunî üzerinde bu Meclisin. resmî bir encümeninde cereyan etmiş olan müzakereye taallûk ediyor. Bu Meclisin Hükümetinin

Reisi, bu Meclisin işgal ettiği bir mesele mühimme üzerinde bir mesele resmiye üzerinde yapılan müzakeratı takip için encümene gitmekten Canbulat Beyin fikrinece memnu mudurlar? (Hayır, asla sesleri)

İSMAİL CANBULAT B. (İstanbul) — Öyle bir şey söylemedim.

RECEB B. (Devamla) — Ve kendi kanaatlerine göre memnu olsalar hiçbir vakit, ben şahsan eminim ki, bu Meclis bu şahsî fikirlerine katiyen iştirak edemez. (Alkışlar)

Efendiler; bu küçük görünen mesele, falan zat filân yere gidebilir mi gibi hususî bir kanaati tebellür ettirmeye ait küçük ve ehemmiyetsiz bir mevzua maksur olsaydı bu kadar ehemmiyetle nazarı dikkate almazdım, mevzu bahsetmeye değerli bulmazdım. Fakat bu söz Meclisin ve Devletin teşekkül ve teessüsünü temin eden en hayatî esaslara taallûk ediyor.

Efendiler! Bizler ekseriya şikâyet ettiğimiz meşrutiyet usulleri, hattâ ondan daha geri usullerde bile Hükümet makamında bulunan ve o şekillere göre, o meclislere âza olarak dâhil olmıyan nâzırlar dahi o meclislerin encümenlerine her vakit devam etmek hakkını haizdirler. Eğer Canbulat Beyefendi usulî ve nizamî bir hak meselesi mevzu bahsetmeyip de hususî bir temenni ızhar ediyorlarsa o temenninin sahai dermeyanı hukukî, esasî ve nizamî olan mesealin mevzuubahsolması lâzımgelen bu Meclisin kürsüsü değildir. Bunu hususî olarak görüşmek kabildir. Fakat «Kanunen ve nizamden Başvekil, falan veya filân encümenine, şu veya bu maksatla gidemez. Giderse müdahale olur» fikrini ifade ediyorlarsa bunu biz katiyen kabul edemeyiz. Bizim vekillerimiz, Meclisin âzayı asliyesindendirler. Aynı zamanda bizimle beraber bütün reyler iştirak etmek hakkını haizdirler. Bundan fazla olarak icraî makamın vezaifini ifa eylemek üzere Meclisin itimadını haizdir. Bu zevatı muhtereme hiç şüphesiz, her encümenine, her zaman, her vesile ile devam ederler. Bendeniz Canbulat Beyefendinin söylediği şeyi tamamiyle aksine çevirerek, Devletin ve esasının mevzuubahsolduğu bir meselenin esnayı müzakeresinde Başvekil Paşa Hazretlerinin encümenine gitmiş olmalarını Devletin hayatiyle alâkadar olmaları itibariyle pek çok şayanı takdir gördüm. (Bravo sesleri) Canbulat Bey-

efendi bu fikirlerini teyit için burada bir madde kanuniyenin yalnız bir fıkrasını okudular. Bendeniz kendilerine o maddenin fıkrâi ahiresini de okumalarını tavsiye ederim. O fıkrada diyor ki: «Türkiye Büyük Millet Meclisi icraî ve teşriî bir Meclistir. Devlet Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur» Ve sonra da «Vazaifi icraîye Meclisin itimatgerdesi olan vekilleri tarafından ifa olunur.» Aynı zamanda, kanunen, İstiklâl Mahkemesi Kanununun birinci madesi mucibince İstiklâl mahkemelerinin şu veya bu mıntakaya izamını teklif etmek mevkiinde bulunan bir vekil, o mesele mevzubahs olurken eğer encümene gitmese idi bendeniz o vakit ancak bunu muatebe ederdim.

MEHMET FUAD B. (Kastamonu) — İstiklâl mahkemeleri şimdiye kadar icrayı hükmediyorlardı. Şimdiye kadar böyle bir teklifi neden düşünmemişler?

RECEB B. (Devamla) — Sual mı soruyorsunuz?

MEHMED FUAD B. (Kastamonu) — İstiklâl mahkemeleri başka yerlerde idamları, her şeyi yaparken bu niçin düşünülmedi de bugün ileri sürülüyor? Diyorum.

RECEB B. (Devamla) — Bendeniz de aynı şeyi söyleyeceğim. Efendim, Feridun Fikri Beyin ifadelerine geçiyorum. Feridun Fikri Beyi, bugün bu kürsüde her zamandan ziyade mahmulü teessür olarak gördüm. (Müteessir de ondan, sebebi var sesleri)

KILIÇ ALİ B. (Gaziantep) — Sebebi var.

RECEB B. (Devamla) — Efendiler; Feridun Fikri Bey, demin de arz ettiğim kanunî, usulî ve akli esbaba müsteniden Lâyiha Encümenine gitmek hakkını istimal etmiş olan bir vekili, bu Meclisin bir encümeninin, bir cihazı resmîsini ifayı vazifesine mâni olmakla itham etmiştir. Meclisi Âli buna iştirak ediyor mu? (Hayır hayır sesleri)

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Öyle bir şey yok.

RECEB B. (Devamla) — Zabıtları okuyunuz efendim.

RAHMİ B. (Sivas) — Anlaşılmadı efendim!

RECEB B. (Devamla) — Rahmi Beyin hatırı için izah ediyorum, taciz etmezsem Feridun Fikri Bey dediler ki; «Şu veya bu encü-

mene herhangi bir vekilin gidip de kendi fikrini dermeyan etmesi, Meclisin salâhiyetini haiz olan encümenin salâhiyeti noktai nazarında, faaliyeti noktai nazarından bir mânia teşkil eder.»

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Öyle dedim!...

RECEB B. (Devamla) — Öyle dediniz. Zabıtları okuyunuz!

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Hayır katiyen!

RECEB B. (Devamla) — O halde geri almanız. (Almıştır sesleri, aldı sadaları) Koca bir milletin idaresini, idarei mesuliyetini deruhde ettiği için böyle mühim bir meselede serapa teyakkuz kesilmiş olan Meclisi Âlinin simahı dikkatini işhadedirim. Feridun Fikri Beyin bir çeyrek evvel söylediği sözleri işhadedirim. Eğer söylememişse beni muatebe ediniz!..

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Zabıtları işhadedirim. Böyle söylemedim!... Zabıtlar meydandadır.

RECEB B. (Devamla) — Efendiler! Devletimizin esasını teşkil eden kanunların ruhundan mülhem olduğuna kanaat ettiğim telâkkilerime ve duygularıma göre Türkiye Büyük Millet Meclisi, onun Hükümeti, onun Reisi Devleti; bilhassa bu üç unsur, işliyen Türkiye Devlet mekanizmasının birbirlerine tamamen merbut ve işlemek için bir âhengi tâm hâlinde bulunması ve hep birden birbirlerinin noksanlarını, müteakabil faaliyetlerle ikmal etmesi lâzımgelen ayrı ayrı isim altında müesses ve hakikatte bir küllü tâm teşkil eden cihazlardır. Bu cihazların her birinin faaliyeti diğerini irşadetmek, ötekinin faaliyeti berikini ikaz etmek suretiyle yekdiğerine mütenazır bir surette mütemadi bir faaliyet manzarısı arz ederse ancak o vakit Türkiye Cumhuriyeti bu müşkül yolda muvaffak olabilir.

KÂZİM VEHBİ B. (Ergani) — Her cihaz kanunla tesbit edilmiştir.

RECEB B. (Devamla) — Kanunla tesbit edilmiş olan cihazların bütün kanunî salâhiyetlerini ifade ederek sözümü söyledim efendiler! Yine usul meselesidir. Fakat hayatî vaziyetlerimize temas eden bir noktadır. Feridun Fikri Bey dedi ki; onbeş kişilik bir Lâyiha Encümeni 25 imzalı bir tahriri reddedemez,

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Beyefendi! Onu da, öyle söylemedim, ben kendilerine karşı... (Gürültüler) Hayır öyle söylemedim, zabıta muharrerdir. Sözlerimi başka türlü ifade ediyorsunuz.

REİS — Efendim rica ederim, sözlerinizi tashih edebilirsiniz. Söz veririm. Arzu edersiniz söz söyler, tashih edersiniz.

RECEB B. (Devamla) — Efendiler; kürsüde söz söylemek hakkı kendi üzerlerinde olduğu zaman bir arkadaşın vukubulacak müdahalesini tariz telâkki eden Feridun Fikri Beyin benim sözümü kesmek hususundaki vaziyetini de sözlerime mümanaat addiyle itham etmenizi rica ederim.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Ben cevap veriyorum efendim.

RECEB B. (Devamla) — Cevabını sonra verirsiniz. Efendiler! Feridun Fikri Bey; Lâyiha Encümeni, yirmibeş kişinin verdiği bir takriri reddedemez dediler. Bendeniz sözü uzatmamak hususundaki arzuma rağmen tekrar ediyorum. Çünkü esası mühimdir. Bendenize, bu Meclisçe her hangi bir vazife tevdi edilmiş olan bir encümen, kanaatimi ifade için biraz mübalâğalı bir rakam ile arz edebilirim ki, değil 25, 250 imzalı bir takriri de reddetmek salâhiyetiyle mücehhezdir. Çünkü efendiler! Geçenlerde de bilvesile arz ettiğim gibi koridorlarda ifade edilmiş sözlerin, imza edilmiş takrirlerin milletın hayatı, akıbeti üzerinde müessir olacağını iddia etmek hak ve sıfatını haiz değiliz. Ancak ve ancak ekseriyeti mutlaka ve nısbâ kanunısiyle teşekkül etmiş olan Mecliste burada mevki müzakereye konacak bir meselede bu muamele üzerine ekseriyetiniz hangi meseleye karar verecek olursa mûta, olan şey yanlış odur. Yoksa şu kâğıdı ve bu takririn altındaki imzanın kuvvet ve tesiri noktai nazardan hiçbir kıymeti yoktur.

ZAMİR B. (Adana) — Kıymet ve ehemmiyeti yoktur. Yüz imza ile gelen takrirleri de reddediyoruz. Bu, vâkıdır.

RECEB B. (Devamla) — Efendiler; Feridun Fikri Bey kendi dâvasını müdafaa ederken Meclisi Âliyi nevama bir vazifei temyiz ile tavzif etmek arzusunda bulduklarını söylediler. Bu mesele hakkında uzun söz söylemek ihtisas, salâhiyetimin ve tetkikatı şahsiyemin ha-

ricindedir. Fakat asıl mühim addettiğim bir nokta vardır. Onu ifade etmeden geçemeyeceğim. Umuru Devleti temsil etmek üzere toplanmış olan siyasi meclislerin adli mesailde herhangi bir hüküm isabet ve ademiisabeti kanuniyesi hakkında karar vermek salâhiyetine şahsan tamamen müterizim. Efendiler, bu mahiyette toplanmış olan meclislerin yalnız siyasi cereyanların tesiri olduğu dakikalarda yaşama-ya istidadı vardır. İhtimali vardır. Efendiler! Erbabı ihtisas olan hukukeu arkadaşlardan soruyorum. Evsafi temyiz bu maksatla, bu mahiyette teesüs etmiş bu Mecliste tecelli edebilir mi? (Hayır sesleri)

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Kanunun heyeti umumiyesinde..

RECEB B. (Devamla) — Zatiâliniz arzularınızı sonra aynen söyleyiniz. Müdahale etmeyiniz!

AHMED SÜREYYA B. (Karesi) — Sözüünüz doğru ise Meclisin buna müteferri birçok hukuk ve salâhiyeti mevcudesinin ref'i lâzım gelir.

RECEB B. (Devamla) — Efendiler; en esash bir nokta üzerine geliyorum. Feridun Fikri Bey diyor ki bir vatandaşın, herhangi bir mahkemenin bir hatayı adlisi noktai nazardan senelerce inlemesi ihtimali vicdanınızı tehiz etmiyor mu? Bu söz hakikaten vicdanımı tehiz etmiştir. Fakat efendiler! Bu tarzı tehiz umum milletın istikbal ve hayatına ait ihtizarat muvacehesinde vicdanımda esash bir kök tutmadan sathi olarak gelmiş, geçmiştir. Çünkü efendiler! Gizliyorum ki birkaç vatandaşın herhangi bir sekâmeti ef'alinden dolayı bu milletın hayatı tehlikeye mâruz kalırsa, bu koca milletın milyonlardan ibaret bir milletın asırlarca seyyiata, mâruz kalmış, mahvolmuş zavallı bir milletın bütün hayatı elimi, o yüzden mahvolmaya mahkûm olursa bunun bütün istiklâli endişesi ve zavallılığı, Feridun Fikri Beyin vicdanını, kalbini tehiz etmiyor mu? (Bravo sesleri) Efendiler! Katiyen ifade edeyim ki söylediğim söz bir prensibe cevap vermiş diğer bir prensip hâlinedir. Katiyen bir vatandaşın şöyle veya böyle bir halini düşündüğüm vâkı değildir. Fakat efendiler! Eğer böyle vatandaşlar varsa, eğer böyle vatan-

daşların vücudu mahkemei aidesi huzurunda, adaletin huzurunda usuliyle ve tamamıyla sabit olursa o vatandaşın inlemesi mi mevzuubahistir? Yoksa o vatandaş kasden veya ancehlin bilerek bilmiyerek koca bir milletin; bütün mesabi hayatı tanınmış zavallı bir milletin yeni ve fecî bir akıbete sürüklenmesine müntehi bir yolda gitmiş ise burada koca bir milletin hayatı mı mevzuubahistir? Bunu nazarı dikkate almak lâzımdır. Efendiler! Hayatı umumiyei milliyenin mevzuubahsolduğu zamanlarda bu kürsünün şiarı tek vatandaş için düşünmek değildir. O zaman bütün vatandaşları düşünmektir. (Bravo sesleri) Bir kütlei umumiyei düşünmektir.

CÂZİM Ef. (Erzurum) — Öyle değil, hepsi düşünülecektir.

RECEB B. (Devamla) — Tek vatandaş elbetteki her zaman düşünülür. Fakat bu vaziyette ben, bütün tek vatandaşlardan mürekkebolan heyeti mecmuai milleti ve onun ikamet ettiği mukaddes vatanın menafii umumiyei milliyesini düşünüyorum ve umumi vatanın menafii icabettirirse ona müteceviz olan her tek şahsı, bir kütlenin, binlerin, yüzbinlerin katiyen mahvolması, taraftarıyım. (Yaşa Receb Bey sesleri) Bu, benim arzuyu zatım değildir. Bu, hayat prensibidir. (Hepimizin arzusu sesleri)

MUSTAFA B. (Tokad) — Hepimizin arzusu budur. (Milletin de arzusu böyledir sesleri)

RECEB B. (Devamla) — Efendiler; şu veya bu vatandaşın bir suihâli olursa o, hiç şüphesiz milletin vicdanı re'fetinde bir şefkat noktası bulabilir. Fakat aynı zamanda bu şefkat ve nasfet hislerinin yanında bütün milletin, milyonların hayatını kemirmesi muhtemel olan bir teşebbüsünü, tevkif etmek zarureti mevcut değil midir? Efendiler! Sabit Beyefendi arkadaşımın sözüne geçiyorum; kifayeti mümakere aleyhinde söylemek vesilesiyle bâzı mütalâatta bulundular. Bilhassa ifadelerini bir kısmı ve bâzı arkadaşların bâzı münasebetle söyledikleri sözler bende tesir hâsıl ettiği için, bu nokta üzerinde biraz tevakkuf edeceğim efendiler! Sabit Beyefendi diyorlar ki: Ben şu kadar seneden beri mevkufl kalmış bir adamım. Bazan da ölümle karşı karşıya gelmiş bir adamım. Efendiler,

ölümle karşı karşıya gelmiş, hayatını felâketin, ölümün, bütün tahripkâr kuvvetlerin muvacehesinde görmüş olan bir veya birkaç zat değil, bütün bu millettir. (Bravo sesleri) Efendiler, bu milletler, bir millet için felâketlerle her zaman karşı karşıya gelmiş diyen olabilir. Fakat milletimizin ferdan ferda her birisi yakında geçirdiğimiz yalnız son felâket dolayısıyla - bütün evvelkileri affettim, bütün tarihin tekerrür ettiği fecayii bir tarafa bıraktım - yalnız üç seneden beri, dört seneden beri yaşadığımız devrede ferdan derfa ölümün karşısına gelmemiş hangi naçiz vatandaş vardır.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Ölmüş, ölmüşlerdir!

RECEB B. (Devamla) — Ölmüşleri bir tarafa bırakıyorum. O zavallı Muhterem isimsiz şehitlerin, bu memlekette Kâ'bei İstiklâli bina eden o kahramanların bugün haklarında kâfi miktarda ta'zimen hareket edemediğimiz o yüzbinlerce ve milyonlarca isimsizlerin isimlerini ve namlarını hürmetle yâd etmekle beraber burada onlardan bahsetmiyorum. Fakat, bu vatanın enkazı üzerinde yaşayan, bu isimsiz milyonların anaları, babaları kardeşleri ve dayılarından ibaret olan geri kalmış milyonların; geçirdiğimiz dört sene zarfında vatan için kimisi düşman siperlerde ateş ve ve süngü karşısında, kimisi karlarda, kağrı başında, kimisi sapan başında, kimisi düşman eli veya esaretinde..

MUSTAFA B. (Tokad) — Duymak başka, gözle görmek başka, onlar görmediler ki... duydular...

RECEB B. (Devamla) — Kimisi, kendi mukaddesatının târümâr olduğuna gözleriyle şahidolarak daima hayat ve namus ve mukaddesatının mahvolması tehlikesiyle, ölümle yüz yüze ve karşı karşıya gelmişlerdir.

Efendiler, bu kürsü, hiçbir kimsenin çıkıp da kendi zatı hakkındaki imtizayattan bahsetmesine müsaade bahşolan bir kürsü değildir.

SABİT B. (Erzincan) — Onu ben şeref için söylemedim. «Meclisi zulümden tenzihen» söyledim.

RECEB B. (Devamla) — Sabit Bey, bu hususta benim de söz söylemeye hakkım vardır. (Devam sesleri)

REİS — Ali Bey, Sabit Bey, rica ederim sukûneti muhafaza ediniz.

RÂSİH Ef. (Analya) — Memlekette yıkılmadık yer kalmamıştır. Yangın yerlerinde daha duman tütüyor... Hâlâ mı ihtiras?

RECEB B. (Devamla) — Efendiler yine Sabit Bey dediler ki : «Sizi benzetmiyorum.» Teşekkür ederim, benzetmiyorlar, sizi benzetmedim diyorlar, efendiler daha dün mutali' olduğum bir misali arz edeceğim. Belki bilen arkadaşlarımız da vardır. Yediyüzbin liralık bir adamın yediyüzbin lirasını bir günde hiçbir mâna ifade etmiyen tek bir im-

zalı bir makbuz bile vermeden cebren alıp süründüren bir idarenin, İttihat ve Terakki devrinde melekelerin milyonlarla aç ve sefil ahalisi silâh başında uğraşırken yalnız kendi şahısları için çalışmış olan insanların bulunduğu bir idareye bizi benzetmek...

ALİ B. (Karahisarı Sahib) — Kafkas cephesinde yüzbinlerce insanları öldürenleri de biliriz. (Gürültüler) Evet söyleriz. İcabederse daha çok şeyler söyleriz. (Şiddetli gürültüler)

REİS — Efendim Celseyi on dakika ta'til odıyorum.

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 4,25

REİS — Fethi Beyefendi

KÂTIPLER : Ruşen Eşref Bey (Karihasarı Sahib), Hakkı Bey (Van)

REİS — Efendim Celseyi açıyorum. Bilecümle rüfekadan kemali samimiyetle rica ederim. (Kürsüden söz söyleyen arkadaşlar kanaati vicdaniyelerini, memleketin menafisine muvafık gördükleri hususatı kemali samimiyetle irad ediyorlar. Sükûneti muhafaza etmenizi ve müzakerenin inizamını muhafaza buyurmanızı bilhasa rica ederim efendim. (Çok doğru sesleri) Receb Beyefendi buyurunuz, sözünüzü ikmal ediniz.

RECEB B. (Kütahya) — Muhterem arkadaşlar, bütün âfakı vatana milli füyuzatı bahşeden ve o feyizler içerisinde memleketin, vatanın inkişafatı hayatiyesinin teminini tekeffül etmiş olan Meclisi Âlinizin ve bu Meclisin hükümran olduğu bir devrin bunlarla hiçbir vakit ve hiçbir veçhile kabili kıyas olmıyan bir devirle mukayesesini noktasından muhterem bir arkadaşımız buyurmuşlardır ki öyle bir devrede bütün vicdanı ümmette kahraman namını almış

olan Topçu Ferikı, o zamanın âyanından Rıza Paşa Hazretleri devrin mazalimine karşı şikâyet etmiş.. Efendiler! Demin ifade ettiğim bir noktayı tekrar ediyorum. O noktayı şikâyette bugün hepimiz ve heyeti mecmuai milliyeye müşterektir. Yalnız fikirlerini ifade etmek için bir devrin ismini telâffuz etmek mecburiyetinde kaldım. İttihat ve Terakki devri dedim ve iki zamanın, iki devrin eşkâl ve kuvvetlerini ve tarzı idaresini mukayese ederken İttihat ve Terakki isminden daha kolaylıkla o zamanı ta'rif edecek bir veçhi tevsim bulamadığım için bunu misal getirdim. İttihat ve Terakki câmiyası içerisinde Türkiye Vatanının bütün âfâkında fikri milliyeti, fikri teceddüdü, fikir ıslahatı vücuda getirenler vardır. İlk karamlık devirlerde hiçbir kimsenin bu kelimelerin hakiki mânasını bilmediği zamanlarda - hiç kimse dediğim zaman bir kısım anlıyamıyanlar olduğunu kasdediyorum - bu muhterem fikirlerin ve bir milletin mahzı hayatı olan mefhumların bulundu-

ğu bir devirde bunları tesis etmiş olan tanıdığım ve tanımadığım zevatı ve bu tarzı tesise iştirak etmiş olan ve içerisinde bizim muhterem arkadaşımız da bulunan diğer zevatı katiyen kasdetmediğimi bu kürsüden tekrar etmek mecburiyetindeyim. Efendiler! İttihat ve Terakki namı altında toplanmış olan zümrenin vatanın en büyük endişeleriyle kalbi çarpan asil bir kısmı vardı, vardır ve bugünkü mevcudolan büneyi milliyenin muhterem ve kuvvetli unsurlarını teşkil eden anasır meyânında bunlar da mevcuttur. Fakat efendiler! Devri ifade ettiğim zaman o devre izafe ettiğim fenalıklar hususunda bugün o arkadaşlar dâhil olduğu halde hepimizin müşterek olduğunu ifade ediyorum. Efendiler! Demin bir rakam söyledim ve isim tasrih etmedim. Fazla zaman kaybetmemek için, fazla taciz etmiş olmak için kısaca tarif etmiştim. Çünkü bâzı rüfekanın bellki alışkanlık hasebiyle beşerî zaif ile mütehassis olmak ve maksadım hilâfında yanlış anlaşılma ihtimali vardır. Rüfeka derken yalnız arkadaşlarımı değil bütün vatandaşları kasdediyorum. Efendiler! Bu küçük bir hikâyedir : İzah etmek istediğim devri şey etmek için söyledim. O devrede malûm Levazimat Reisi İsmail Hakkı Paşa vardı. Bu zat reyî hodiyle hareket etmek ve o zamanın şekline sığınarak kendisinde her şey yapmak kuvvetini zanneden bir adamdı. Daha dün ve yahut evvelki gün işittiğim bir hikâyede ismini şimdi derhâtır edemediğim fakat hepimizin öğrenmesi kâbil olan bir vatandaşın yediyüz bin liraya balığ olan bütün servet ve emvalini hiçbir vehile Tekâlifi Harbiye makbuzu dahi vermeksizin olduğu ve bu biçare vatandaşın dağlarda uzun müddet otlarla tegaddi ettiğini işittim. Bu misali o devrin ve o şeklin bir misali şehâmeti olarak ifade etmiştim. Başka türlü anlaşılmasını rica ederim. Şimdi bu nıkatı arz ettikten sonra teklif meselesinin asıl ve mahiyetine ircaı nazar ediyorum. Efendiler! Şekle bakılırsa her hangi muhterem bir arkadaşımızın her zaman yaptığı gibi mevcut bir kanunun falan, filân maddesinin tadilini teklif şekil ve mahiyette bir meseledir. Fakat mesele aslında mütalâa edilirse; Meclisi Âlinizin büyük bir ekseriyetinin kararıyla ve şekli Devletin temini istikrarına müteveccih bir maksatla hayatı vatana suitesir etmesi ihtimalini gö-

zetererek gönderdiğimiz İstiklâl Mahkemesinin henüz faaliyetini bir neticeye iktiran ettirmediği bir zamanda, onun esnayı intihabında mevzu ve mevcudolan bir kanunun tadili mahiyetinde bir talepten ibarettir.

Bendenize, her hangi bir muhterem arkadaşın, her hangi bir teklifi kanunisi diğer kanunini câriyeyi tekrar etmez veya sair muayyen usulî mahzurlar olmazsa daima şayanı müzakeredir. Fakat efendiler! Bugün bu teklifi kanuninin şayanı müzakere addedilmemesinin hikmeti, meselenin hayatı Devlete temas noktasındadır. Efendiler! Bu mahkeme giderken dedik ki, zımnen demiş bulunduk ki, sizi şu kanun mucibince intihap ve tavzif ediyoruz. Mahkeme vazifesine henüz başlamış iken ve heyeti hâkimeden hüküm mahiyetini ifade eden bir netice henüz sâdır almamış iken - onların tarzı faaliyeti ve mahiyeti hakkında bir şey demek mevkiinde değilim - kanunun şu veya bu şekilde tadili hakkında bu Mecliste bir müzakerenin cereyanı - bir kararın kabulü demiyorum - hattâ cereyanı dahi menafii âliyei vataniyeyi - benim kanaati şahsiyeme göre - rencide eder. Efendiler! Devletin ismi, Devletin şekli, Devletin kuvveti mevzuubahsolduğu zaman bir noktaya büyük bir itiraz ve tevekki ile sakınmak mecburiyetinde olduğumuzu zannediyorum. Efendiler! Heyeti Umumiyeimizin bütün vatani temsil eden Heyeti Umumiyeimizin, büneyi Devlet hakkında, şekli Devlet hakkında, Devletin kuvveti hakkında, Devletin istikbali hakkında tereddüt manzarası gösterecek şu veya bu bahsi kuralaması daima fena neticeler getirebilir. Efendiler! Tereddüt; nazikâne telâffuz edilmiş bir kelime olup bu vaziyette bir mânâyı zaif ifade eder. Tesis edilmiş olan Devletin tesisi için milletin ne kadar büyük ıstırabata taammül etmiş olduğunu hepimiz biliyoruz. Bilhassa bundan dolayı müessese Devletin beka ve istikrarı için; onun teessüsü için masruf olmuş olan millî ıztırabatı daima göz önünde bulundurarak bütün hâdisatı bu noktai nazardan mütalâa etmeye ve şekli Devletin bekasına her hangi surette irası vehmedecek olan her hareketten ihtiraz etmeye Meclisi Aliyi muvazzaf ve mukayyet zannediyorum.

Efendiler, Meclisi Âli kendi aramızda konuştuğumuz sözlerin yalnız mantikiyeti üzerine karar veren bir Meclis değildir. Meseleyi şu veya

bu mantıkla sathi her hangi bir hareketle telâkki eder ve lâzımgeldiği derecede ehemmiyetle takibetmezsek göstereceğimiz manzara, mevcudiyetimizin zayıf ve tereddüde mâruz bulunduğu mânasını ifade edebilir. Bu takdirde henüz teessüs etmemiş olan inkişafatı milliye, henüz vücut bulmamış olan diğer birtakım millî kuvvetler, dâhilden dâharı za'folduğu gibi haricinin dahi enzârı hırs ve tamamı tahrik edebilir. Bu noktâi nazardan bugün teklif edilmiş olan lâyihai kanuniyenin, Lâyiha Encümeninin mazbatasında söylenildiği veçhile, behemehal reddedilmesi Devletin menafîi âliyesi iktizasındandır. Sonra efendiler! Bu kanun yapıldıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi hiçbir tarafa İstiklâl mahkemesi göndermemiştir. Yani İstanbul'a gönderdiğimiz İstiklâl Mahkemesi elde mevcut bulunan kanunun ilk tabikindedir.

İLYAS SÂMÎ Ef. (Muş) — Elcezire'ye.

RECEB B. (Devamla) — O mahkeme zannedirim hiç faaliyete geçmemiştir. Yahut hâtıramda aldaniyorum. İlk İstiklâl Mahkemesi Kanununun karanlık bir devirde memleketin her köşesinden bir ateş zuhur ettiği esnada tatbikata konulmuş ve memleketin vaziyeti nisbeten daha iyi bir şekle geldiği görülerek yeni kanun tadilen kabul edilmişti. Bendenizce bu kanunun mevkii faaliyette kalmasını müstelzim olan vaziyet henüz geçmemiştir efendiler. Geçmediğini ispat eden yegâne hakikat İstanbul'da bâzı mahdut gazetelerin; neticeî karar ve hükümü adli üzerinde hiçbir fikir dermeyeran etmiyorum. Ondan mülhem olarak bir şey arz etmiyorum. İstanbul'da bâzı gazetelerin veya bir iki gezetenin şekli Devletin ruhiyle tearruz edecek mahiyette kanunlarımız haricinde şu veya bu zata nüfuz verilmesi lehinde makaleler yazdığıdır. Binaenaleyh; bu mesele ispat eder ki henüz tesis edilmiş olan Devletin beka ve istikrarı için bu kanunun bütün ahkâmını tahtı muhafazada bulundurmamak mecburiyetindeyiz. Bu sadet, bu ruh üzerinde daha fazla söz söylemek kanunun esasına geçmek demek olduğu için bendeniz ondan sarfınazar ediyorum. Yalnız bir noktayı izah edeceğim. İstiklâl mahkemeleri memleketimizin bütün; âfakından her hangi bir âfâtı siyasiye zuhuru ihtimali külliyyen ve külliyyen mündefi' olmadıkça biz bu kanunu dâima elimizde Devletin hayatına karşı taarruz edeceklere karşı lüzumunda kullanılacak bir

silâh olarak tutmak mecburiyetindeyiz. Neticeî mâruzat olarak Lâyiha Encümeni mazbatasının kabulünü teklif ediyorum.

BAŞVEKİL İSMET Pş. (Malatya) — Muhterem efendiler; müzakerat esnasında âcizlerinin Lâyiha Encümenine gidip müdahale ettiğim mevzuubahsolmuştur. Bu nokta üzerinde beyanı mütalâa etmek mecburiyetindeyim. Vekiller, âzayı Meclisten intihabedilir. Âzayı Meclisin hukuku, vekiller üzerinde de tamamen mevcuttur. Âzayı Meclisten her biri şube ve encümenlere müracaat ederek istediği evraka, vesaike orada kesbi ittıla ve istediği encümenler müzakeratını istima ve malûmat kabildinden olarak mütalâatını dermeyeran edebilir. Bu, ihticacettiğimiz kanun muktezasıdır. Bu kanun Malatya Mebusu olan Başvekili, mün-tahiplerin kendisine vermiş olduğu hukuku siyasiye ve vazifei esasiyeyi ifa etmekten menetmek kudretinde olmadıkça encümenlere gidip Nizamnamei Dahilinin bir mebusa verdiği hukuku istimal etmekten de menedemez. Diğer noktâi nazardan Hükümetin tedabirine taallük eden her hangi bir mesele encümenlerde konuşulurken erkânı Hükümetin vazifesidir ki, o encümene gitsin, orada âzayı encümenin, muhterem âzaları Meclise takdim olunmak üzere ihzar ettiği hâsılai mesaiden haberdar olsun. Muhterem efendiler; Meclisi Âlinin encümenleri vazifei kanuniyelerini hakikaten şayanı iftihar olacak, Meclisi Âlinizin büyüklüğüne, hissi vazifesine misal ve timsal olacak bir ciddiyetle ifa etmektedirler. Bundan katiyetle eminim ve Meclisi Âlinin şüphesi olmadığına da eminim. Lâyiha Encümenine gidip de Başvekilin müdafaa ettiğini düşünen ve bu suretle Lâyiha Encümeni Âlisine müdahale edilmesine imkân olduğunu tasavvur eden refikî muhteremime tavsiye ederim, aynı encümene bir kere de kendileri teşrif buyursunlar. Lâyiha Encümeni Reisinin vazifei kanuniyeyi ifa hususunda hiçbir müdahale kabul etmeyeceğine bizzat kaani olacaktırlar. Usule ait bu mütalâadan sonra esasa taallük eden, mevzuubahsolan bu zemine ait Hükümetin noktâi nazarını ifade etmek isterim.

Muhterem efendiler! İstanbul'a İstiklâl Mahkemesi gönderilmesi, Büyük Millet Meclisinin ihzar ve ilân ettiği kanun mucibince Hükümetin göstereceği lüzum üzerine Meclisi Âlice tesbit

edilmişti. Hükümet bir vaziyeti halletmek için tasavvur ettiği tedabiri Büyük Millet Meccisinin kanunları içinde aradı ve o kanun içinde bulunduğu tedbiri Meclisi Âliye teklif eyledi. Tedbir olarak bulduğumuz kanun Büyük Millet Meclisinin evvelce kabul ettiği, millete ilân ettiği bütün vatandaşlarca malûm olan bir kanundur. Bu kanun heyeti umumiyesiyle bir küldür. Bu küllü gerek esasından ve gerek teferruatından tadil etmek mevzuubahs olduğu takdirde eğer bu tadil cereyan içinde bulunan bir tedbire tallûk ediyorsa Hükümetin teklifi esas itibariyle reddolunmuş demektir. Meclisi Âli dün nazarı dikkate aldığı Hükümetin teklifini bugün kabul etmek veya reddetmek zeminini yeniden müzakere ediyor vaziyetine sokturulmuştur. Bu hususta fikrimi, vazifem olduğu üzere, îtiyat edinmeye çalıştığım üzere, kemali vuzuhla muvacehei millette ifade etmek isterim.

Muhterem efendiler! İdarei Devlette adaleti bütün vatandaşlar için müsavat üzere arıyoruz. Anadolu'nun her hangi bir çiftçisi hakkında kabili tatbik olan kanunun memleketin en yüksek addolunabilecek, her hangi bir noktai nazardan yüksek addolunabilecek diğer efendisi hakkında da aynı müsavat ile aynı ciddiyet, aynı adalet ve şiddetle kabili tatbik olmasına dikkat ediyoruz. Efendiler! Senelerden beri İstiklâl mahkemesini bir tedbiri vataniye olmak üzere Büyük Millet Meclisi istimal etti. Gûnağûn meşak ve mezahim içerisinde gece ve gündüz, günlerce yıpranan cephedeki zâbitler, neferler, kumanlanlar, ve memlekette evlâdım gönderen, Hazineyi mükellefiyetle dolduran ve altmış yaşında toprağını sürüp ailesini geçindiren vatandaşlar, Türkler ledelicap bu kanun ile tahtı muhakeyeme alındı. O zaman Büyük Millet Meclisi bunu bir tedbir olarak kabul ederken bir iki efendi veya bey veya arkadaşı, şunun bunun arkadaşı diye böyle bir esası tağyir etmeyi mevzuubahselemezdi. Meclisi Âlinin şiarı adaletine ve bir Devletin esasatına sarahaten mugayirdir. (Bravo sadaları, alkışlar) Sokakta bulunan, sokağa çıktığımız zaman ilk rastgelen arkadaş ika edeceği her hangi bir cürümden dolayı hangi usul ve kanunla ve hangi mahkeme ile nasıl muhakeme olunacağını bilmek lâzımdır. Bunu bilmezse o vatandaş için emniyet yoktur. Ve idarei Devlette mesuliyet almaya

kimsenin cesareti yoktur. Sokakta rastgeldiğimiz vatandaş biçare ve fakir ise o zaman şedit kanunlara mâruzdur. Eğer bu biçare değil de her vâsitaya malik bir arkadaş ise hattâ mahkemenin esnayı cereyanında başka bir usul, başka bir tedbir mevzuubahsolabilir. Böyle bir ihtimale Meclisi Âli asla müsaade edemez. Hulâsai mâruzat olarak gösterdiğimiz lüzum üzerine Meclisi Âlinin kabul ettiği bir tedbir, o tedbirin esnayı tatbikinde tadil olunursa bizim gösterdiğimiz lüzum ve bizim ittihaz ettiğimiz karar kabili tatbik olmaktan çıkar. İkincisi, eğer vatandaşların esnayı muhakemesinde leh ve aleyhinde ve bilhassa mevzuubahsolan İstanbul Mahkemesi gibi mevkii hususisi itibariyle bütün dünyanın bildiği eşkâl ve menazır içinde lehlerine tadil etmek suretiyle bir tadil yapılırsa memlekette ahali için başka, efendi için başka adalet ve kanun câri olduğu gibi bir zihniyet hâsıl olur. Böyle bir zihniyet memleketin âsâyişini ve bünyanını tahrip için fevkalâde müessir bir silâhtır. Meclisi Âlinin bütün memleketi aynı prensipler üzerinde, aynı şefkat ve alâka ile idare ettiğine samîmen ve viedanen mütekidim. Onun için mevzuubahsolan teklifin reddolunacağını ümidediyorum. Mütalâatım şu noktadadır ki eğer mevzuubahis meselede mevkii tatbikte olan kanunu tadil etmek suretiyle adalet zihniyetinde fark gösterirsek Türkiye'de Zeyd için ayrı, ansu için ayrı, bey için ayrı, efendi için ayrı adalet prensipleri câri olmak üzere Hükümet üzerinde mesuliyeti deruhde edemem. Muvacehei millette arz diyorum. (Bravo sesleri) Anadolu'nun her hangi bir köyünde her hangi bir fakiri için kanun ne suretle câri olacaksa İstanbul'un her hangi bir beyi veya paşası için kanun aynı suretle câri olacaktır. Bu suretle mesuliyeti deruhde edebiliriz. Bu mâruzatımı bitirirken bir noktayı ifade etmek isterim. Mahkemeye tevdi olunan her hangi bir mücrimin veya maznunun lehinde veya aleyhinde hiçbir vaziyet almamakla mükellefiz ve almayıcağız. Mevzuubahsolan İstiklâl Mahkemesinde muhakeme olunacak zevat için temenni ederim ki beraetlerini ispat etsinler. Mahkemeye kanaat gelsin. Tebriyei nefsetsinler. Bundan en ziyade menun olacak benim.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine dair takrirler var:

Riyaseti Celileye

24 . 12 . 1339

Müzakere kâfidir. Lâyiha Encümeni mazbatasının reye konulmasını teklif ederiz.

Menteşe İzmir
Yunus Nâdi Mahmud Celâl

Riyaseti Celileye

24 . 12 . 1339

Müzakere kâfidir. İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci maddesinin tadilini mutazammın olup Lâyiha Encümenince reddi teklif olunan lâ-yihai kanuniyeye ait mazbatanın reye vaz'ıyla ruznameye geçilmesini arz ederim.

İzmit
İbrahim

Riyaseti Celileye

24 . 12 . 1339

Müzakere kâfidir. Lâyiha Encümeninin mazbatasının reye konulmasını teklif eylerim.

Elâziz
Hüseyin

REİS — Evvelemerde müzakerenin kifayeti-ni reye vaz'edeceğim.

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Bir tak-ririmiz var.

REİS — Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın! (Kâfi sesleri) Aksini reye vaz'edi-yorum. Kabul etmiyenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür efendim.

Efendim Lâyiha Encümeninden gelen maz-batın tâyini esami ile reye konulmasına dair iki taktırir vardır.

24 . 12 . 1339

Riyaseti Celileye

İstiklâl Mahakimi Kanununun beşinci mad-desinin tadiline dair olan teklifi kanunînin ve şayanı müzakere olmadığına dair Lâyiha Encü-meninin mazbatasının tâyini esamiye reye vaz'-ını teklif eyleriz.

Zonguldak	Menteşe
Ragıp	Yunus Nâdi
İstanbul	Kütahya
Ali Rıza	M. Ragıp
Karahisari Şarki	Mardin
Ali Süruri	Necib
Mardin	Muş
Abdürrezzak	İlyas Sâmî
İsparta	İstanbul
Hüseyin Hüsnü	Süleyman Sırrı

Adana

Zamir
Kayseri
Sâbit
Zonguldak
Tunalı Hlmi

Kütahya

Mehmed Nuri
Ergani
Kâzım
Lâziztan
Rauf

Riyaseti Celileye

Erzurum Mebusu Câzım Efendi ve rüfeka-sının teklifi şayanı müzakeredir. Bu bapta Lâ-yiha Encümeni mazbatası doğru değildir. Mez-kûr mazbatayı reddin tâyini esami ile reye ko-nulmasını talebeyleriz.

Dersim
Feridun Fikri
Van
Mehmed Münir
Bayezid
Şefik
Dersim
Ahmed Şükrü
Ergani
Kâzım Vehbi
Eskişehir
Mehmed Arif
İzmir
Rahmi
Urfa
Ali
Karesi
Haydar Âdil

Erzurum
Hâlet
Erzurum
Câzım
Konya
Naim Hâzım
Kastamonu
Mehmed
Bayezid
Süleyman Sudi
Canik
Câvid
Ordu
Faik
Erzincan
Sâbit
Malatya
Reşid

REİS — Tâyini esami teklifleri okundu efen-dim. Lâyiha Encümeni mazbatası malûmuâliniz teklifi kanunînin reddini mutazammındır. Bu mazbatanın tâyini esami ile reye vaz'ına dair iki teklif vardır. Binaenaleyh tâyini esami ile reyî âlinize vaz'edeceğim. Lâyiha Encümeninin maz-batasının reddiyle Erzurum Mebusu Câzım Efen-di ve rüfekasının teklifini kabul edenler..

FERİDUN FİKRİ B. (Dersim) — Reis Bey mesele karıştı, tavazzuh emesi lâzımdır. Mesele gayet mühimdir.

REİS — Efndim meselenin tavazzuh etmesi lâzımdır. Bendeniz de bu fikirdeyim. Yalnız za-trâliniz mazbatanın reddini mutazammın teklif veriyorsunuz. Eğer basit olaydı meselenin tâyini esami ile reye konması mevzuubahis değildi.

Şimdi efendim mazbatayı kabul edenler tek-lifi kanuniyi reddetmiş olacaklardır. Binaen-

aleyh Lâyiha Encümeninın mazbatasını reyî âlinize vaz'edeceğim. Mazbatayı kabu ledenler. Yani teklifi kanuniyi reddedenler beyaz; mazbatayı reddedenler, yani teklifi kanuniyi kabul edenler kırmızı rey varakası vereceklerdir. (Tamam sesleri) Efendim tekrar ediyorum. Lâyiha Encümeninın mazbatasını kabul edenler, beyaz, reddedenler kırmızı vereceklerdir. Müsaade buyurursanız rey toplanırken bir taraftan da evraki varideyi okuyalım.

5. — Memurini mülkiyenin tekaüdüne dair olan Kanun ile Askerî tekaüt ve istifa Kanununun da muharrer cüzdan bedelâtının tezyidi hakkında (1/58) numaralı lâyihai kanuniye ve Kavanin ve Muvazenei Maliye encümenleri mazbataları (Ruznameye)

Takrirler

1. — Karesi Mebusu Ahmed Süreyya Bey ve rüfekasının, Mondros Mütarekesini mütaakıp İz-

mir'den İstanbul'a hareket eden Sezayî Nur vapurunun âkabetini Hükümet resmen îlân etmediğinden mağrukun vârislerinin hukuku şer'îye ve kanuniyelerinden istifade edememekte olduklarına ve keyfiyetin tahkik ve îlânı temenniyatına dair takriri (4/110) (Başvekâlete)

2. — Bozok Mebusu Hamdi Beyin, firari ve bakaya ve nüfusu mektûme erbabının affı hakkındaki 18 Teşrinievvel 1339 tarihli Kanununun birinci maddesinin tefsirine dair takriri (4/138) (Müdafaai Milliye Encümenine)

3. — Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Beyin, Dahiliye Encümeninde bulunan (Köy idaresi Kanunu) teklifiyle bu defa Hükümetten gelen (Köy Kanunu) lâyihasının tevhidten müzakeresi temenniyatına dair takriri (Dahiliye Encümenine)

4. — ÂZAYI KİRAM MUAMELÂTI

1. — Âzayı kiramdan bâzı zevata mezuniyet itası ve müddeti mezuniyetlerini tecavüz ettirenlerin muamele mahsubiyelerinin icrası hakkında Divanı Riyaset kararları.

REİS — Okunacaktır.

Heyeti Umumiyyeye

Âtîde esamisi muharrer âzayı kiramın, hizarlarında muharrer müddetlerle mezun adleri Divanı Riyasetin 22 . 12 . 1339 tarihli Onbeşinci İçtimanda tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyenin nazarı tasvibine arz olunur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

Dr. Kâzım Bey (Denizli) 25 gün tabip raporuna müsteniden,

Kâzım Vehbi Bey (Ergani) 25 gün tabip raporuna müsteniden,

Sami Rifat Bey (Biga) birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Ali Rıza Bey (Muş) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Fuad Bey (Lâzistan) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Mustafa Bey (Izmit) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Mehmed Vasfi Bey (Bolu) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Ahmed Sâki Bey (Antalya) Birbuçuk ay 4 Kânunuevvel 1339 dan itibaren tabip raporuna müsteniden,

Tevfik Bey (İçel) (3 Kânunuevvel 1339 dan itibaren) bir buçuk ay,

Dr. Hâlid Bey (Kayseri) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

Ahmed Hilmi Bey (Kayseri) Birbuçuk ay tabip raporuna müsteniden,

REİS — Efendim Divanı Riyasetin kararı veçhile âzadan isimleri okunan zevatın, isimleri hizasında gösterilen müddetle mezuniyetlerini kabul buyuran rüfeka lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmiyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Heyeti Umumiyyeye

İstihsal eylediği birbuçuk aylık mezuniyetinin rahatsızlığına mebni bir ay daha temdidi hakkında Lâzistan Mebusu Esad Beyin, sureti müsaddakası merbut takriri ve tabip raporu 22 . 12 . 1339 tarihli Onbeşinci Divanı Riyasetçe ledettezakkür; keyfiyetin tasviben Heyeti Umumiyyeye arzı tensibedilmiştir efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Lâzistan Mebusu Esad Beyin rahatsızlığına mebni istihsal eylediği birbuçuk ay mezuniyetin zamimeten bir ay daha temdidini Divanı Riyaset Heyeti Celileye arzma karar vermiştir. Bunu kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Esad Beyin zamimeten bir ay daha mezuniyeti kabul edilmiştir.

Heyeti Umumiyyeye

Haftalık mezuniyetini beş gün tecavüz ettiren Konya Mebusu Fuad Beyin haftalık mezuniyeti de dâhil olduğu halde istimal eylediği on üç günün mezuniyeti kanuniyesinden mahsubu 22 . 12 . 1339 tarihli onbeşinci Divanı Riyasetçe tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz olunur efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Efendim Konya Mebusu Fuad Bey istihsal ettiği bir haftalık mezuniyetini beş gün tecavüz ettirdiğinden dolayı cem'an yekûn on üç günün müddeti kanuniyesinden mahsubunu kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'edeceğim. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Heyeti Umumiyyeye

Haftalık mezuniyetini tecavüz ettiren Sivas Mebusu Muammer Beyin sureti musaddakası merbut tabip raporu 22 . 12 . 1339 tarihli onbeşinci Divanı Riyasetçe ledettezekkür mumaiylehin rahatsızlığı hasebiyle tecavüz ettirdiği yirmialtı günün mezuniyeti kanuniyesinden mahsubu tensibedilmekle Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Efendim Sivas Mebusu Muammer Beyin rahatsızlığına mebni tecavüz ettirdiği yirmialtı günün mezuniyeti kanuniyesinden mahsubedilmek üzere bu müddetle mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Muammer Beyin yirmialtı gün mezuniyeti kabul edilmiştir.

Heyeti Umumiyyeye

24 . 12 . 1339

Karahisarı Sahib Mebusu İzzet Ulvi Beyin sureti musaddakası merbut takriri ve tabip raporu 22 . 12 . 1339 tarihli onbeşinci Divanı Riyasetçe ledettetikik, mumaiylehin haftalık mezuniyetinden; avdetinde tecavüz ettirdiği on günün mezuniyeti kanuniyesinden mahsubu münasip görülmekle Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Karahisar Mebusu İzzet Ulvi Beyin hastalığından dolayı tecavüz ettirdiği on günün müddeti kanuniyesinden mahsubunu kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. İzzet Ulvi Beyin on gün mezuniyeti kabul edilmiştir.

Heyeti Umumiyyeye

4 Teşrinisani 1339 tarihinde istihsal eylediği haftalık mezuniyetini 4 gün tecavüz ettiren Tokad Mebusu Emin Beyin haftalık mezuniyeti de dâhil olduğu halde istimal eylediği 12 günün mezuniyeti kanuniyesinden mahsubu 22 . 12 . 1339 tarihli onbeşinci Divanı Riyasetçe tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz olunur efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Efendim Tokad Mebusu Emin Bey istihsal eylediği bir haftalık mezuniyetin dört gün tecavüz ettirmiştir. Emin Beyin bu dört günle beraber haftalık mezuniyetinin dahi müddeti kanuniyesinden mahsubedilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmeyenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Heyeti Umumiyyeye

24 Kânunuevvel 1339

Giresun Mebusu Hâcim Muhiddin Beyin; sureti musaddakası merbut takriri ve tabip raporu 22 . 12 . 1339 tarihli Onbeşinci Divanı Riyaset içtimanda ledelmüzakere mumaiylehin mezuniyeti kanuniyesini istimalden sonra 26 gün

tecavüz ettirdiği anlaşılmiş olmakla keyfiyetin tasviiben Heyeti Umumiyyeye arzı tensibedilmiştir efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Giresun Mebusu Hâcim Muhiddin Bey mezuniyeti kanuniyesini yirmialtı gün tecavüz ettirmiştir. Hasta olduğuna dair bir de raporu vardır. Bu tecavüz ettirdiği yirmi günlük müddeti mezun addedenler lûtfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmiyenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Heyeti Umumiyyeye

24 . 12 . 1339

Haftalık mezuniyetini yedi gün tecavüz ettiren Lâzistan Mebusu Rauf Beyin, sureti musat-dakası merbut tabip raporu 22 . 12 . 1339 tarihli Onbeşinci Divanı Riyaset içtimaında tetkik ve mumailayhin tecavüz ettirdiği yedi gün için dahi mezun addi tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz olunur efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi
Reisi Namına
Mehmed Sabri

REİS — Bir haftalık mezuniyetini bir hafta tecavüz ettirmiş olan Lâzistan Mebusu Rauf Be-

yin bu tecavüzü müddetinin hastalığından ileri geldiğine dair bir de rapor vardır. Bu müddetle mezun addedilmesini kabul buyuranlar lûtfen el kaldırsın. Aksini reye vaz'ediyorum. Kabul etmiyenler lûtfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir efendim.

Efendim! Henüz reyini istimal etmiyen rüfeka varsa lûtfen reylerini versinler. İstihsalı âra hitam bulmuştur. Ruznamemizde Nafia ve Dahiliye Vekillerinden sorulan suallere cevaplar vardır, bunun müzakeresini arzu ediyorlar, (Vakit geçti sesleri) Bâzi rüfeka vaktin geçtiğini ileri sürüyorlar. Müsaade buyurursanız Çarşamba günü aynı saatte müzakeresini icra etmek üzere tehir edelim.

Efendim İstiklâl Mahkemesi Kanununun tadili hakkındaki teklifin reddini mutazammın Lâyihâ Encümeni mazbtası hakkında toplanan ârânın neticesini arz ediyorum. Yüz kabul, otuzbir ret, dört müstenkif vardır. Reye, iştirak eden zevatın adedi yüz otuzbeştir. Binaenaleyh muamele tamam değildir. Bir defa daha reyî âlinize vaz'edeceğim. Çarşamba günü aynı ruzname ile saat birbuçukta müzakerata başlamak üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitami müzakerat; saat : 5,20

İstiklâl Mahkemeleri Kanununun beşinci maddesinin tadiline dair Erzurum Mebusu Câzım Efendi ile rüfekasının teklifi kanunîsinin reddi hakkındaki Lâyiha Encümeninin mazbatasına dair ârâ

Reye iştirak edenler	: 135
Kabul edenler	: 100
Reddedenler	: 31
Müstenkifler	: 4

(Kabul edenler)

Ardahan : Hâlid Paşa, Talât Bey. Adana : Zâmir Bey, Kemal Bey. Aksaray : Neşet Bey. Amasya : Esad Bey, Nâfiz Bey. Antalya : Râsih Efendi. Ankara : İhsan Bey. Aydın : Tahsin Bey, Dr. Mazhar Bey, Zekâi Bey. Ordu : Hamdi Bey. Ertuğrul : Dr. Fûkret Bey, Râsim Bey. Ergani : Kâzım Vehbi Bey. İzmir : Şükürü Bey, Mahmud Celâl Bey, Mustafa Necati Bey, Osmanzade Hamdi Bey. İsparta : Hamdullah Suphi Bey, Süleyman Sırrı Bey, Ali Rıza Bey, Fethi Bey, Yusuf Bey. Elâziz : Hüseyin Bey, Muhiddin Bey, Mustafa Bey. İzmit : İbrahim Bey, İbrahim Süreyya Bey, Safvet Bey. Bayezid : Süleyman Sudi Bey. Bitlis : Resul Bey. Bursa : Mustafa Fehmi Efendi. Bozok : Hamdi Bey, Salih Bey. Bolu : Cevad Abbas Bey, Dr. Emin Cemal Bey, Şükürü Bey. Tokad : Emin Bey, Mustafa Vavfi Bey. Çorum : İsmail Kemal Bey, Dr. Mustafa Bey. Dersim : Şükürü Bey. Denizli : Dr. Kâzım Bey, Necib Ali Bey, Yusuf Bey. Diyarbakır : Feyzi Bey. Zonguldak : Ragıb Bey, Tunah Hilmi Bey. Rize : Ekrem Bey,

Rauf Bey. Siird : Halil Hulki Efendi, Mahmud Bey. Sivas : Râsim Bey. Siverek : Cudi Paşa, Kadri Ahmed Bey. Trabzon : Hasan Hüsnü Bey, Süleyman Sırrı Efendi, Ahmed Muhtar Bey, Abdullah Bey. Gaziantep : Hâfiz Şahin Efendi, Ferid Bey, Kılıç Ali Bey. Kırkkilere : Dr. Fuad Bey. Karesi : Kâzım Paşa. Karahisari Şarki : Ali Süruri Efendi. Karahisari Sahib : Ruşen Bey, İzzet Ulvi Bey, Halil Bey, Musa Kâzım Bey. Kastamonu : Hasan Fehmi Efendi, Ali Rıza Bey. Konya : Eyyüb Sabri Efendi, Mustafa Efendi. Kırkeşir : Mahpub Efendi. Gelibolu : Nuri Bey. Gümüşane : Hasan Fehmi Bey. Kângırı : Rifat Bey, Talât Bey. Kütahya : Ahmed Ferid Bey, Ragıb Bey, Mehmed Receb Bey, Nuri Bey. Giresun : Musa Kâzım Bey. Mardin : Devriş Bey, Necib Bey, Yakub Kadni Bey. Malatya : Dr. Hilmi Bey, Reşid Ağa, Mahmud Nedim Bey. Mentese : Yunus Nâdi Bey. Muş : Hacı İlyas Sâmî Efendi, Rıza Bey, Osman Kadri Bey. Niğde : Galib Bey. Van : İbrahim Bey, Hakkı Bey, Münih Bey.

Reddedenler

Edirne : Hüseyin Rifkî Bey, Faik Bey. Ordu : Faik Bey. Erzurum : Hâlet Bey, Câzım Efendi, Rüşdü Paşa, Ziya Bey, Münir Hüseyin Bey. Ergani : İhsan Bey. İsparta : Mükerrer Bey, İstanbul : İsmail Canbolat Bey. Eskişehir : Arif Bey. İçel : Hâfiz Emin Efendi. Çatalca : Şakir Bey. Çorum : Münir Bey. Dersim : Feri-

dun Fikrî Bey. Sivas : Rahmi Bey. Saruhan : Hacı Edhem Bey. Trabzon : Rahmi Bey. Karesi : Ahmed Süreyya Bey, Haydar Âdil Bey, Osman Niyazi Bey, Mehmed Bey, Mehmed Vehbi Bey. Kastamonu : Hâlid Bey. Konya : Musa Kâzım Efendi, Naim Hâzım Efendi. Kayseri : Dr. Hâlid Bey. Gümüşane : Zeki Bey. Mersin : Besim Bey. Maraş : Hacı Mehmed Efendi.

Müstenkifler

Kozan : Ali Şâdi Bey. Giresun : Hâcim Muhiddin Bey. Mardin : Abdulgâni Bey. Niğ-

de : Hâlid Bey.